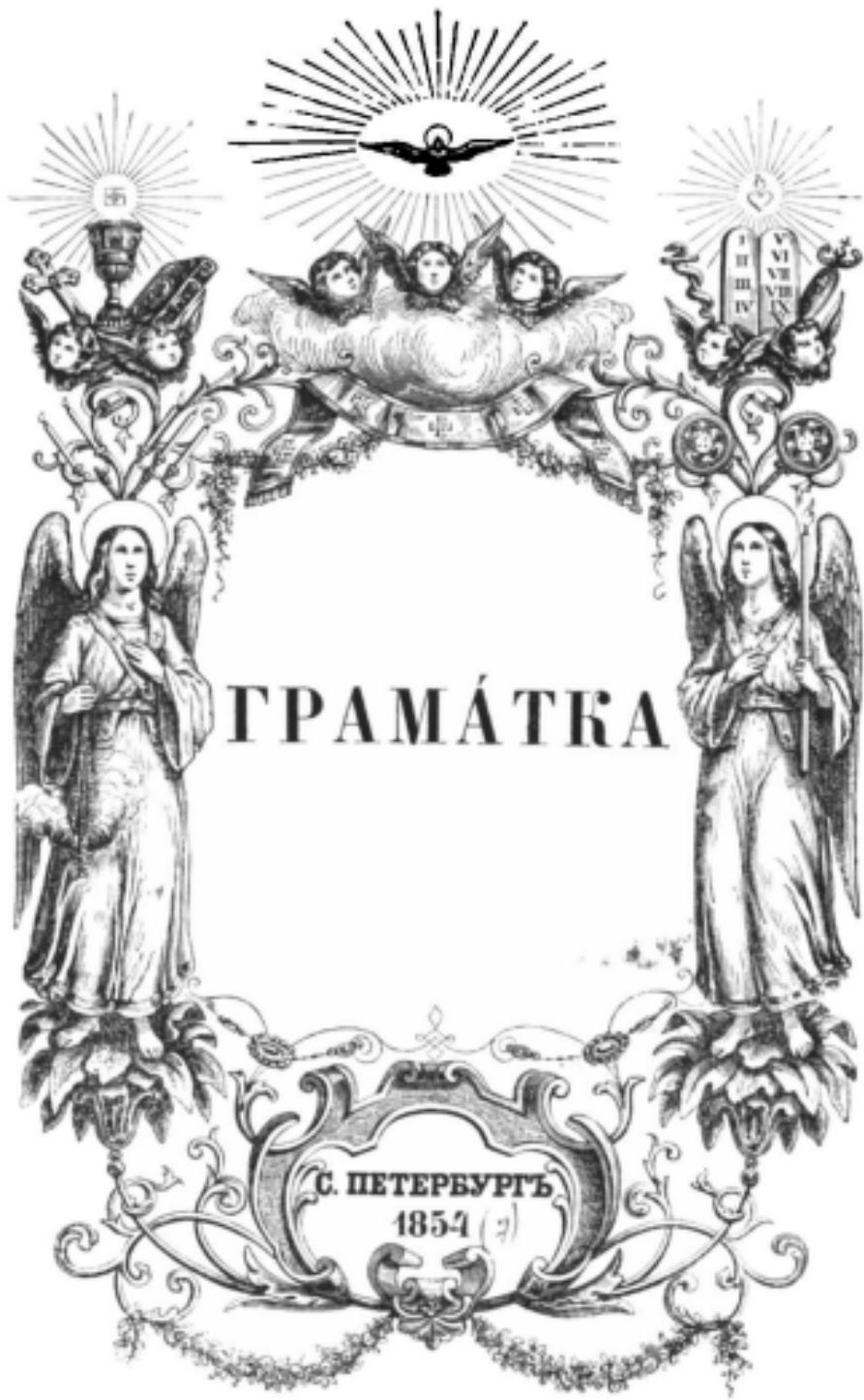

ГРАМАТКА

С. ПЕТЕРБУРГЪ

1851

С. ПЕТЕРБУРГЪ
1854

Отъ С. Петербургскаго Комитета Духовной Цензуры
печатать разрешается. 23 Июля 1857 года.

Цензоръ Карновъ.

Печатать разрешается съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи
представлено было въ Цензурный Комитетъ узаконенное
число экземпляровъ. Москва, 11 Ноября 1857 года.

Цензоръ Н. Фонк-Крузе.

кілько ні есть у нась
по Вкраїні граматокъ
и букварівъ, то всі во-
ні не годятся намъ для пе-
рвої науки письменства, бо пе-
чатаці не нашою мовою, а
черезъ те всяка дитяна довго
нудитца надъ книжкою, поки
научитца іноязичні слова
роздірати, черезъ те надовго
діти зъ дому для науки одлу-
чаютса, одъ роботи одвикá-
ють, псуютса безъ отцевського ѹ мате-
рійського дггляду, ище жъ за довгу и
трудну науку трéба не маю и платити.

Тимъ и письменство не дуже ширитя въ
насъ поміжъ людьми; а тимъ часомъ леда-
чі писарі и всякі нечестиві закоинники тёи-
ного чоловіка морочять и тіснять, бо не-
письменний чоловікъ — все однó, що тём-
ний на очи: куди поведé поводіръ, туди и
йде — хоть бý и въ яму. Треба учить ді-
тей письменства такъ, щобъ, дурно часу
не гаявши, швидко зрозуміла дитина нау-
ку читання, а до сего найперша помічъ —
щобъ граматка зложена булá рідною Укра-
їнською мовою. Навчивши читать по-
своему, усяке зрозуміє и Церкви, и Мос-
ковську печать; тоді й исхáй беретця за
які хоті книги. Отсé жъ напечатана такá
Граматка. Учачись читать, не буде тутъ
спотикатись дитина на слова пноязичні;
а вітвєршивши її добре, здобуде на ввесь
вікъ собі користі. Тутъ бо для першого чи-
тання підображені наставительні піснословия
про нашихъ прédківъ и Божественні пеал-
мі: тутъ напечатані споминки про давній

давна, що діялось на землі до приходу Христа на землю, — про Їго святую Церквь и про воину съ Татарами ѹ. Ляхами за віру православную и волю людськую. Тутъ же, для щоденnoї потрёби, приложена ѹ наука ариѳмётика, которая показує всяку лічбу трошамъ, хлібу и всякому ділу. Щобъ же ся книжка ще більше принесла людямъ користи, напечатані найпужнії чоловікові молитви Церквию печаттю, которую вже всякое разберетъ, павчайшиесь по-своему читати.

АЗБУКА.

А Б В Г Ё Е
Ж З И І Й К
Д М Н О П
С Т У Ф Х Ц
Ч Ш Щ Ъ Ы Ь
Ђ Э Ю Я ј Ў

МАЛЕНЬКА АЗБУКА

а б в г д е ж з
и і ѹ к л м н о
п р с т у ф л ц
ч ш щ ъ ѿ Ѣ ѕ
ю я є ў

ПРОПИСНА АЗБУКА.

А Б В Г Д Е Ж З И І Й
К І М Н О П Р С Т Й Ф
Х ІЦ Ч ІІН ІІЦ Ъ Ь Ы Ъ Є Ю

СТРИЧНА АЗБУКА..

а б в г д е ж з и і ї к
л ч и о п р с т у ф х и
ч ш и щ ъ ы ь Ѱ є ѹ ѿ ѿ

КРИВА АЗБУКА.

ПРАВИЛА ДЛЯ УЧИТЕЛЯ.

1) У нашій мові буква Г іногді вимовляється твёрдо, отъ якъ у слові *гáночкъ*, або *гузъ*; то въ такихъ случаіахъ трéба писати Латинську букву велику G, або малу g, іменно — *гáночкъ*, *гузъ*, *Гáнжа* Андібérъ.

2) Буква ІІ въ нашій мові лішня, бо въ наась не говорить такъ твёрдо, якъ Московські люде, *ты*, *вы*, *мы*, або *столы*, *бабы*, а мiкше; тимъ и доволi зъ наась букви И для всiкого такого слова, якъ *криниця*, *кангiця*, и доволi букви І для всiкого такого слова, якъ *жeнiка*, *сiно*. Буква жъ ІІ постáвлена въ азбуцi тiлько на те, що вонi есть у Церкiвнихъ книгахъ, а затiмъ и въ старосвiтському письмi.

3) Буква Е вимовляєтся въ наась твёрдо въ словахъ *небо*, *тебé*, а въ словахъ *корiнne*, *щасте* мiкше; то слова сiї ї пишутся для сiёго оттакъ: *корiнne*, *щасте*.

4) Букви Ъ у наась у мові не чутво, а на-место її вимовляєтся І. Тутъ же вонi въ азбуцi оставлена ради Церкiвного язiка.

СКЛАДІЙ.

Урокъ п'ервий.

Чи е що луч-че, кра-ще въ сві-ті,
Якъ у-ку-пі жи-ти,
Бра-томъ доб-римъ доб-ро пев-не
По-знатъ, не ді-ли-ти?

Урокъ другій.

По-мо-лю-ся Гос-по-де-ві
Сер-цемъ о-ди-но-кимъ,
И на злихъ мо-іхъ по-гля-ну
Не злимъ мо-імъ о-комъ.

Урокъ третій.

Сла-си ме-не, по-мо-лю-ся
И вос-по-ю зно-ву
Тво-ї bla-га чи-стимъ сер-цемъ,
Іса-ломъ ти-химъ, но-вимъ.

Уро́къ четвёртый.

Го-сподь лю-бить сво-і лю-ди.
Лю-бить, не о-ста-вить;
До-жи-да-е, по-ки прав-да
Не-редъ ии-ми ста-не.

Уро́къ пятый.

Влов-лять ду-шу пра-вед-ни-чу,
Кровъ доб-ру о-су-дять,
Ми-ші Го-сподь при-ста-ни-ще,
За-ступ-ни-комъ бу-де,
И воз-дасть імъ за ді-ла іхъ,
Крі-ва-ві, лу-ка-ві,
По-гу-бить іхъ, и іхъ сла-ва
Ста-не імъ въ не-sla-ву.

Уро́къ шестий.

Іса-ломъ но-вий Го-спо-де-ві
И по-ву-ю сла-ву
Вос-по-емъ чест-нимъ со-бо-ромъ,
. Сер-пемъ не лу-ка-вимъ,
Во исал-ти-рі и тим-па-ні

Вос-по-емъ bla-ga-я,
Я-ко Богъ ка-ra ие-пра-vихъ,
Пра-vimъ по-ma-gae.
Пре-по-dob-nii-i во сла-vi
И на ти-xixъ ло-jахъ,
Ra-du-yut-ци, сла-во-слов-лять,
Хва-лять и-мя Bo-же.

Уро́къ се́мий.

Якъ у на-шій у слав-ній У-кра-i-ні бу-
ва-ли ко-лісь пре-страш-nii-i зли-го-дні,
без-доль-ні го-ди-ni, бу-ва-ли й мо-ри
и вій-сько-ві чва-ри. Ні-хто Вкра-iн-
цівъ не ря-to-ванъ, ні-хто за нихъ Bo-
го-ві мо-ли-тovъ не по-си-лавъ; тіль-ко
свя-tiй Богъ на-шихъ не за-bu-ванъ, на-
ve-ли-кі зу-си-ля, на від-po-від-dя дер-
жавъ. Тіль-ко Богъ свя-tiй знавъ, що
Вінъ ду-мавъ, га-давъ, за-miш-лявъ, якъ
не-vзго-di-ши на Вкра-iн-ську зем-лю
po-сп-лавъ. Отъ же й про-йтли, пzo-
їшли зл-p-i ne-vzgo-di-shi; ne-ma-e nі-ko-
го, щобъ насть по-do-l-i-li. Тіль-ко Богъ
свя-tiй знавъ, що Вінъ ду-мавъ, га-давъ,
за-miш-лявъ.

Урокъ восьмий.

Ой не день и не два Ля-хи У-кра-ї-ну
пін-дро-ва-ли, і на ча-си-ноч-ку од-
по-чин-ня не ма-ли, ко-ней на-за-во-
дахъ день и нічъ дер-жа-ли, до геть-ма-
на На-ли-вай-ка до-ро-ту вер-ста-ли. А
геть-манъ хо-роб-рій На-ли-вай-ко що
вінъ ду-ма-е, га-да-е? що вінъ за до-
мо то-ва-ри-шівъ сво-іхъ за-миш-ля-е?
Тиль-ко Богъ свя-тий зна-е, що ё-му на
по-мічъ по-ма-га-е.

Урокъ дев'ятий.

Ой зза го-ри хма-ра ви-сту-па-е, ви-
сту-па-е, ви-хо-жа-е, до Чиг-ри-на гром-
омъ ви-грім-ля-е, на У-кра-їн-ську зем-
лю бля-ска-ви-це-ю бля-ска-е. То Но-ля-
ки че-резъ три рі-ки три не-ре-хо-ди ма-
ли, да й ко-ло тре-тё-го не-ре-хо-ду ста-
номъ ста-ли, пу-сти-ли ко-ней на по-па-
сан-ис, са-ми со-бі да-ли на три го-ди-
ни ол-по-чи-ван-ис.

А що геть-мань Наливайко думало,
тада-е? що вінъ на не-взгоду Ля-хівъ
за-міш-ля-е? Тилько Богъ святій зна-е,
що єму на по-мічъ по-ма-га-е.

Урокъ десятній.

То не хма-ри по не-бу гро-момъ свя-
тимъ вп-грім-ля-ють, то не свя-тихъ во-
ни до Бо-га про-во-жа-ють: то Ля-хи у
буб-ни вда-ря-ють, у сви-стіл-ки да у
тру-би вий-гра-ва-ють, усе вій-сько
сво-е до-ку-пи у гро-ма-ду скли-ка-ють,
щобъ ий-шли всі до гро-ма-ди на по-слу-
хан-ис, слу-ха-ти геть-ма-на Жол-ков-
сько-го о-по-ві-дан-ис. От-то й при-
йшли всі, ря-домъ ста-ли, у-сі ря-домъ
ста-ли, да й за-мов-ча-ли, геть-ман-ську
о-по-відь слу-ха-ти за-ча-ли. А по-слу-
хав-ши ко-ней сід-ла-ли, че-резъ Бі-лу
річ-ку пе-re-ходъ ве-ли-кий ма-ли: мо-
сти мо-сти-ли, греб-лі га-ти-ли, кі-ле
за-бп-ва-ли, гор-зп-ну да дрі-ни-цию кла-
ли, че-резъ Бі-лу річ-ку пе-re-ходъ ве-
ли-кий ма-ли.

Урóкъ одинацятній.

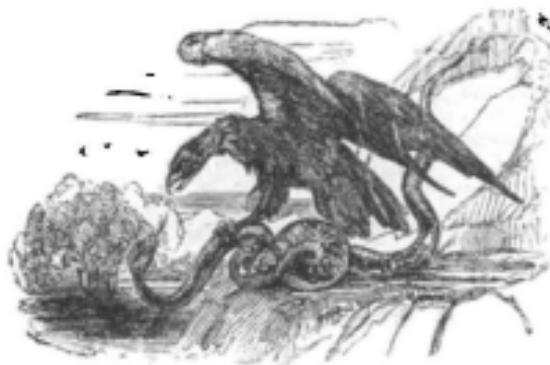
А пе-ре-йшов-ши, о-го-ро-ди да шан-
ці ро-би-ли, у о-кріпъ гар-ма-ти ста-
ни-ви-ли, а пе-редъ гар-ма-та-ми три
кре-сти у зем-лю вби-ли. А що пер-
вий крестъ, то Со-ми-но ви-сить, Со-
ми-но ви-сить, ду-же го-ло-сить; а що
дру-гий крестъ, то Бо-гунь ви-сить, Бо-
гунь ви-сить, шаб-лю-ко-ю ло-по-тить;
а що тре-тій крестъ, то по-рож-ній сто-
їть, у-сіхъ пі-шихъ ко-за-ківъ до се-бе
під-жи-да-е, ко-за-ківъ під-жи-да-е, ко-
за-ківъ о-гля-да-е. Хто пер-вий пі-дай-
де, то-го гар-ма-та у-бъє; хто дру-гий
до-бі-житъ, то-то са-мо-наль цап-не;
хто тре-тій під-ско-чить, той кре-стить-
ця бу-де, кре-стить-ця бу-де й мо-лить-
ця ста-не: що крестъ зъ о-си-ки, то є-го
на-dba-не.

Урóкъ дванацятній.

А ко-за-ки гля-ді-ли, у ві-чи вба-ча-
ли, про-міжъ се-бе бур-ко-ва-ли, ра-хо-

ва-ли, три ко-рог-ви на за-ба-чен-ис Ля-хамъ ста-но-ви-ли, на ко-рог-вахъ у-го-воръ ряд-ни пи-са-ли: Вір-но-му пра-во-слав-но-му Хри-сти-ян-ству ми-ромъ миръ, а Ля-хамъ во-ро-гамъ пе-кель-ний пиръ! Въ ко-го крестъ, на то-го ѹ крестъ!

От-се жъ и пій-ши ко-за-ки на чо-ти-ри по-ля, що на чо-ти-ри по-ля, а на пя-те на Но-дол-ле; Ля-хівъ на всі сто-ро-ни по всімъ кре-стамъ ко-ло-ти-ли. Ля-хи о-про-щен-ия про-си-ли, да не до-про-си-лись. Не та-ків-ські ко-за-ки, щобъ о-про-щен-ис да-ли; не та-ків-ські ѹ Ля-хи, щобъ па-пасть за-бу-ли!

ЧИТАННє ПО ВЕРХАМЪ.

Вýборка изъ псалмівъ.

1.

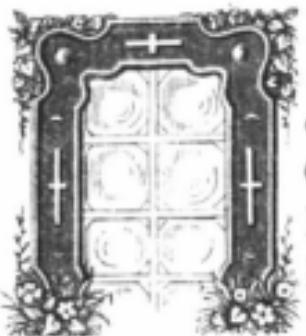

и е що лúчче, кра́ще въ
світі,
Якъ уку́пі жити,
Братомъ добримъ добро
нéвне
Познáть, не длїти.

Наука. Ученікъ нехай читае тілько буину печать, похи стає зовсімъ пісъмнений. Тоді й дрібну печать прочитає. — Жити вку́пі не зна́чить, щобъ іменно у одній хаті, а зна́чить жити единодушно. Похи чоловікъ до чоловіка не прихильнця душéю, якъ добрій братъ, похи не познає, що то за нéвне, а що за химéрне добро. Нéвнимъ добромъ зовéтца тутъ Християнська любовъ. Симъ добромъ не длатця такъ, якъ худобою, або грішмі; бо всі ми брати передъ Бóгомъ, якъ одна сем'я, и що въ кóго е, те да-

по одь Бога изъ веізъ, на всю Християнську семью. Отъ маешъ, человіче, здоровье,—то вою не для тѣбе одного дано: служи своімъ здоровіемъ нѣмощному братові о Христі, поможи єму, обороні єго. Маешъ разумъ,—то не для гордїші твої давъ тобі Богъ разумъ: наставлій нерозумнихъ, покажи імъ правду Божу ділами своими. Маешъ багатство,—чи Богъ же па те оддавъ багатство въ одні руки, щобъ не було пічого въ твоихъ братівъ Християнъ? Ні, человіче! Богъ тебѣ учиши въ тілько хранителемъ и роздавателемъ благъ земнихъ; акъ же присвоїшъ одному собі даря Божі, то погибнешъ душою, а багатство твоє перейде въ другі руки и буде поти переходить, похибдя звайдетця Богобоязліва душа, которая оберне єго по-Божому. Отсє жъ, познавши братомъ добрымъ добро певне, не ділайся ти зъ братами Християнами такъ, що се все моє, бо я здоровий и зароблю себі, я розумний и придобаю себі, я багатий, бо І родивсь багачемъ. Не познавъ ти добра певного, коли такъ думаешьъ, а познавъ добро хижерне, которое отъ умрёшъ сьгодні, то І візьметця одь тобе. Ні, человіче, мій друже, не такъ ділайся добромъ изъ братами, а вважай усé, що маешъ—и сиду, и разумъ, и достатки, за общe, которое Богъ не тобі одному, а на всіхъ давъ, тобе жъ учинивъ, по Своїй благості, хранителемъ и роздавателемъ силъ благъ.

2.

омолося Гóсподеві
Сéрцемъ одиночимъ
И на злихъ моихъ погляну
Незлýмъ моимъ óкомъ.

Наука. Коли чоловікъ попадётца міжъ недобре люде, міжъ котóрими немá єму душі щíрої; то одна єму розмова й порáда зъ Бóгомъ. Ненаслівий не той чоловікъ, котóрый нужду, або наругу приймає, а той, котóрый у своїй печалі не вміє до Бóга душéю обернítись. Немá єму въ ёго мúкахъ ніякої пільги. Ішё жъ не дай Бóже, якъ такий бідолáха кинйтъ досадою, гнívомъ, злобою супротівъ своїхъ обýдниківъ! Тоді вінь заживо горіть огнёмъ пекéльнимъ. Дúмае чоловікъ, що якъ одýчу зломъ за зло, то лéгше моéму сéрцю буде. Безúмина глáво! чи знаешъ ти, що смолою пожаръ заливáешъ? Що більше бúдешъ воздаватъ зломъ за зло, то більшъ бúдуть тéбе люде гнívити. Да де жъ ти візьмешъ сили супротівъ усýкого вóрoga грозою и бóемъ ставати? Жíзни твоéї на се не стане, бо що більшъ будешъ метити, то більшъ ворогівъ собі наживатимешъ. Не за чоловіче дíло ти берéсся: се дíло Бóже. У одного Бóга есть прáвда — вбачати, хто чимъ винеigъ, и сила — покарати обýдника. А ти що за прáведникъ.

коли її своїх гріхів не бачишъ, а брата свого за малу обиду докоріешъ, злословиши, а за велику не побоїся її великого ліха єму заподіяти? Що ти за сила, коли не знаєшъ, чи доживешъ до завтрага, чи, може, вже смерть іде по твою душу? А ти щедумасяшъ меетить ворогамъ своїмъ! Не, чоловіче, не такъ повелівъ панъ Господь на світі жити. Вінъ знає, що одь злого діла ти добра не полутишъ; тимъ и зашовідавъ Христійначъ за зло добромъ платити, тимъ и сказавъ, що коли вбачишъ свого ворога голодничъ, нагодуй єго, коли вбачишъ жаждущимъ, паний єго: симъ ти докорішишъ єму до самого серця. Приймаючи одь тёбе добро, зрозуміє вінъ свою ледачу любу въ серці своєму, и хоть не винішь свого покайиня, а тайно до тёбе душою обернеться, бо противъ добрихъ учниківъ нашихъ и самий злаклий ворогъ не встоїть. Платячи зло за зло, и малого ворога зробишъ великимъ; а добромъ воздаючи за зло, сажечо людого чоловіка до сїбе прихилишъ.

3.

паси мене, помолюся
И воспою знобу
Твои блага чистимъ се-
ремъ,
Псаломъ тихимъ, новимъ.

Наука. Не на тѣ чоловікъ живѣ, щобъ у роскошахъ купатись, а на тѣ, щобъ одѣ гріхівъ очиститись и до Бóга чистою душою піднійтись. Читаемо въ щоденій молитві: *И во грѣхъ роди мя мать моя.* Такъ ужѣ натура чоловіча вшала, що й на світъ чоловікъ приходить у гріхахъ! Якъ же єму сїхъ гріхівъ збутись? Не інакъ, якъ черезъ Бóга. Одѣ початку рôду людського согрішає на землі чоловікъ; одѣ першихъ семеї силкùется піднійтись изъ своєї німощи. Багато було на світі людій Богобоязливихъ и святихъ Пророківъ, которі людямъ прауду Бóжу словомъ и дломъ показували; а все не спасли міру одѣ нечестия: все ширшало зло по світу, а добро умалялось, ажъ похи Господь умилосердивсь надъ Своімъ созданіемъ и пославъ единородного Сина Свого на землю. Съ того часу благодать возсіла на землі и показана вейкому дорога въ царство небесне. Богъ явивесь на землі Бого-чоловікомъ, щобъ навчити

насъ покайнию и щобъ мы ближче стали до Его. Обернись только до Его молитвою: *Спаси мене!* то не оставитъ Винъ тебѣ въ гріахъ погибати: у тую же саму минути почуешь душёю, что Винъ близъко коло тебе, бо заразъ икнися світъ осене душевну темшоту твою и хоть бы ты бувъ покинутый сирота, хоть бы сидѣвъ у темниці, якъ у ямі, щира молитва зробить таке чудо зъ душёю твою, что ты вознесёсся надъ усімъ міромъ, наче Господь привнівъ тебѣ на лоне Своє и зъ небесної висоти покаже тебе всі Свої блага. Помолісь только гариче Богу, то твой туга обернетца въ радість тобі, назовешъ ты благомъ и саме твоё нещасте, которе очистило сърдце твоё и вознесло тебѣ вище всіого міру до Бога. Мислі и чувства твої заніграютъ, яко хвалебна пісня Господеві; заговорить твоё сърдце такими словами, якъ исалий Пророка Давида; ти іхъ и не вимовишъ никому твоі, а Господь почує твої тихі сердечні речі и прійме іхъ одъ тебѣ, яко новий псаломъ, угодливий Єму не менше, якъ и таі исалий сладкогласні, которі Богодухновеній Давидъ оставилъ нахъ у Псалтири на віковічно хвалу Господу.

Господь любить свої міди,
Любить, не оставитъ.
Дожидáе, пóки прáвда
Передъ нýми стáне.

Наука. Не одинъ грішний чоловікъ, роскидаючи рóзумовъ по світу, унивае, що наче Господь покинувъ миръ у бідахъ и нашастяхъ погибати. Ось бо нечестиві панують, лішні роскошуютъ, жеруть чужé добро несплачене, незароблене, властвуютъ лукавствомъ и омашою, а не добромъ рóзумомъ; а люде Богобоязливі, рботяці, великі трудолюбці, наймиті повсяднівши, невольниکі досмèртні веуе здоровье своё тратятъ и хижихъ дармоїдівъ годують. Горе тобі, чоловіче, коли ти думаешъ, що Богъ або сего нічого не бачить, або, вбачаючи, не хоче визволити Своіхъ людей изъ нечестивої кормиги! Не роскидай рóзумомъ по світу, а розбері себé самого. Отъ ти родівсь убогимъ и, може, убогимъ и вмрешъ. Скажи жъ мині, якъ ти въ своїму убожестві віповнивъ заповіді Бóжі? чи всі віповнивъ? чи добрe віповнивъ? Христосъ, прийшовши въ миръ, до такихъ, якъ ти, пérше всего обериуся: *Пріайдите ко Мнъ вси труждающися и обремененніи, и Азъ упокóю вы.*

Возьмите што Мое на себе и научитесь отъ Мене, яко кротокъ есмъ и смиренъ сердцемъ, и обращете покой душамъ вашимъ. Бачишъ, якъ сказать Христосъ? Не сказать Вінъ: «Пройдите до Мене, Я дамъ вамъ велики достатки, зроблю васъ великими панаами, и знайдете покой душамъ вашимъ», тиже не сказать, що ці велики достатки, ні велике панство не дає душі покою; дає душі покой тілько кротость и смиреніє серця. Чи послухавъ же ти Христа въ своєму убожестві и тісноті? чи навчivсь одъ Єго неалюбию и тихому житцю? чи знайшовъ, ідучи Христовимъ слідомъ, покой душі своїй? Коли знайшовъ, то нічого більшъ и не забажаєть, бо и ввесь миръ не стоїть душевного покою. Коли жъ не знайшовъ у бідності, на прямій дорозі до царства небесного, то якъ же ти дужаєшъ, що, зробивши багатимъ и великоможнимъ, ставъ бы одъ того кротокъ и смиренъ сердцемъ? Господь, даючи одному достатокъ и велиможність, а другому мужду и тісноту, рівно любить обохъ, яко чадъ Своїхъ. Якъ ці исуєти багатий у роскошахъ и гордіні, якъ ці падає духомъ убогий одъ великої туги, — не оставляє Вінъ іхъ; назиряє ихъ зъ неба всевідащимъ окомъ и жде, що одинъ зрозуміє суєту багатства и велиможства, а другій познає, що Іде вінъ у своєму убожестві Христовою дорогою и простує въ царство небесне. Оттого-то правда що стане передъ очіма въ людей; отсюгі-то Іи дожидяє Господь у великому Своєму милосердію.

5.

лóвлять дúшу прáведни-
чу,

Кровъ дóбру осудять,
Мині Господь пристá-
нище'.

Застúникомъ буде,

И воздасть імъ за ділá іхъ,
Крівávi, лукávi,
Погубить іхъ, и іхъ слáва
Стáне імъ въ неслáву.

Наука. Не думай, чоловіче, що прáведні, люде-
за свою дóбру жиць не дознають ніколи напасти. На-
пасть нікого не міняє, а часомъ на прáедника ще
більш накидаютця злії люде, ніжъ на грішника. Див-
не діло! чому бъ, здаєтця, такъ не вчинити Господу
Бóгу, щобъ доброго чоловіка не займавъ ледачий! Не-
хай би всі добрі люді жили на світі, якъ воздублені
чада Бóжі, до котóрихъ злому чоловікові страшно бу-
ло бъ и приторкутись! Отъ же Богъ такъ не дає; бо
що бъ изъ сéго вийшло? Вийшло бъ изъ сéго те, що
спасéнні дúши зробили бъ зéмлю собі рáемъ и вже бъ
не помишлили объ тій стороні, де немá пí печали, пí
воздухáния; а скоро чоловікъ забуде про небесну
жизнь, то заразъ душа їго псуєтця, прихиллючись до

земніхъ утіхъ, и незабаромъ такій изъ праведника зробитца грішникомъ. Тиль-то Й попускає Господь, щобъ нечестіві гнали Й тіснili праведнихъ, коли пе діломъ, то словомъ; попускає йноді великі беззакония надъ исповінниками творити. Нишому здаєтся, що вже Господь одступивъ одъ єго, коли вінъ за добрѣ діло попадѣ въ напасть; а Господь тимъ самимъ воздвигає Єго душу одъ недбалості; коли жъ душа Й такъ не була недбалою, то Богъ дає ій слухай винестись надъ усіми печалями земніими, такъ щобъ и сама вона почула свою крішть о Господі и зрозуміла, що ій помагає та сила, котора сотворила и содергить світъ, що за неї застунається та прауда, котора пийше свої закони не на папері, а на серцяхъ непорочникъ. Отсё жъ перетерпить чоловікъ нашасть за добрі вчинки, да Й успокоїтца — коли не па землі, то па небі; а тимъ часомъ Господь воздає по діламъ усікому, и нечестіві дознають страшенихъ жукъ душевинхъ. Тимъ іхъ чуки страшні, що не зможуть вони до Бога, такъ якъ немовішній мученикъ, обернутись. Гинуть вони душою, сходячи зъ сего світу, и що більшъ величаються своїми достатками, велиможествомъ и силою па землі. тимъ глябше потонуть у пренсподній, а па землі оставлять після сїбе тілько смород гріхівъ своїхъ. Отсё-то жно Й есть, що Господь іхъ погубить, бо гублють іхъ самі гріхи іхъ; отсё-то Й есть, що іхъ земнія слава обернетца іхъ па неславу.

6.

саломъ и новый Господеві
И новую славу
Воспоемъ честнімъ со-
бромъ,
Сердемъ илукавимъ:
Во исалпір и тимані
Воспоемъ благая,
Яко Богъ кара иенравицъ,
Правимъ помагае.
Преподобні во славі
И на тихихъ ложахъ
Радуются, славословлять,
Хвалить имя Боже.

Наука. Сими віршами призываються всі чисті душі до хвали Божої. Господь знає всеє жаданіе и воздыханіе наше; тимъ-то співай Єму які хотъ славословия, яючи въ серці лукавство, — не прийме Вінь хвали твоєї. Чоловіка можна улестити словами, возвеличивши ділъ єго; а Бога не влестишъ. Чоловікъ не зрозуміє твого лукавства и дастъ підойти підъ себе; а Богъ созадів твою душу, то бачить її всюлучче, ніжъ ти вбачаешъ діло руку своїхъ, и не підйдешъ ти підъ Єго ніжкою оманою. Коли жъ хочешъ, щобъ приклонивъ Господь ухо Своє до твої молитви и до твого

славословна, то вознесі до Єго щіру молітву, поки-
нувши прёжнє лукавство. Отсé-то І буде псаломъ
новий, отсé І буде нова слáва Господеві. Альбо Єму
слáхати показанную пісню в чисту хвалу Собі одь
одного чоловіка, а ще любійше одь честного собору.
Соборомъ же тутъ зовётца всяка громада, котóра со-
бралась для доброго діла, угбдного Бóгу. Воспое́мъ
не зачить тутъ, щобъ іменно піснею озвáтись до
Бóга. Нехай тілько ширкі дúши подвігнутця вкùпі на
добрó, то піякій псалтирь ⁽¹⁾ в тишáні не зайгрáє
Єму любійше. Коли жъ ии вознесемъ до Бóга хвалебну
пісню не душами одніми, а вкùпі І голосами, коли
візьмемся на хвалу Бóжу за гуслі в тишáні; то піс-
ня наша нехай буде про благій діл Господні, про Єго
шíру надъ непрáвими и Єго помічь прáвимъ. Велике
щасте сподобáться Господу! Хто дойшовъ душою до
святости, той увéсь ужé сиїе во слáві передъ Бóгомъ,
ако зорі незаходінали; той не тілько въ день сиїе діл-
ни своїми, ако-то: неалóбнемъ, ишосбрднемъ, брато-
лібнемъ, да І на тіхому дожі рáдуєтца о Бóзі, славо-
слóвить и хвáлить Єго іма душою свою. Дай же
намъ, Господи, всінъ війтись докуки помислами
своїми и заснівати Тобі новий псаломъ честний се-
боромъ и сердцемъ незукашимъ!...

---

(1) Псалтирь буві гуслі, а книга Псалтирь називалась такъ
затимъ, що псаломъ співався підъ тії гуслі, котóри псалти-
ремъ залягали.

*Старосвітська дума про гетьмана
Наливайка.*

7.

къ у нашій у славній
Україні
Бували колись пре-
страгні злігодні,
бездольні години,
Бували й мóри, и вій-
ськові чвáри.

Ніхтó Вкраїнцівъ не рятовáвъ,
Ніхтó за нихъ Бóгові молитовъ не поси-
лявъ;

Тілько святíй Богъ нашихъ не забувáвъ,
На великі зусімля, на одповіддя держáвъ,
Тілько Богъ святíй зновъ,

Що Вінъ думавъ, гадáвъ, замишлявъ,
Якъ невзгáдини на Вкраїнську зéмлю по-
силáвъ.

Отъ же пройшлý, изойшлý злі і невзгодінні,
Немáє нікóго, щобъ нась подоліли.

Тілько Богъ святíй зновъ,
Що Вінъ думавъ, гадáвъ, замишлявъ.

Наука. Україна наша зъ давніхъ давенъ дознає великихъ смутківъ, більшъ одь іншихъ земель. Вона розлягаетца скрізь плащиною, и нема въ неі на границихъ ні високихъ горъ, ні глибокихъ рікъ, ні моря, щобъ упёртись коло нихъ и не дать чужоземцю своєї землі піандровати. Така була воля Божа, щобъ наша гарна, пілодовита сторона стойла незагорожена одь сусідъ. Отъ же — дівне діло! орудіавъ нашти краємъ лахъ, грасовавъ тутъ Татаринъ и Турукъ, скілько-то полягло крещеного миру одь меча вражого! скілько шішлю въ шевою съ Татарськими загонами! скілько всімого глуму перетерпіли діді наши І праціди! скілько нашихъ рідівъ и коліпъ попереверталось у чужу віру и въ чужі звичаї! а стоїть Україна и досі особною одь усіхъ сусідъ стороною. Увесь світъ проїді — нігде не знайдешъ такого людого народу, нігде такої гарної мови не почуешьъ, нігде такої пісні тобі не заспівашъ. У тій злігодні І бездольні годині, котрі споминає дума, не забувавъ наасъ Богъ; помігъ Вінъ намъ пережити и мори, и військові чвари, бо державъ насъ на світі на великі аусилля, на одновідда. Треба було намъ посилюватись, щобъ війтися изнідь кормиці Лядської; треба було великого духу, щобъ одновідати гордниь нашамъ, котрі, перевернувшись самі въ чужу віру и въ чужі звичаї, вважали насъ за несмислену отару. Знавъ Господь милосердний, для чого насилає на Українську землю невагодини. Не хотівъ Вінъ оддати її въ наругу сусі-

дамъ, а хотівъ воздвигнути її на брань за волю и віру,
насильючи велику напасть и біду. Окрім серці Українські, терплючи горе, и піднявши надъ усіма смутка-
ми, піднявсь увесь край, якъ одна душа, противъ не-
правої сили Ладської — и не осталось въ той часъ на
Вкраїнѣ одного чужоземця и перевертня. Оттожъ и
пішлѣ поміжъ ниромъ дума: *Немає нікого, щобъ
насъ подолати*, бо їй справдї неодолима одностайна
сила народу, котрорий піднімети за свою віру и за
своє право. Була Польща великимъ царствомъ, уни-
ралась однімъ концемъ у Балтайнске, а другимъ у Чорне
море. Погляньте жъ, що теперъ изъ неї осталось! Де
її пані й гетьмані, де її дуки й воеводи? Стоїть
теперъ Польща великимъ цвіттаремъ стародавнії слави,
и плачуть на тому цвіттарі живі по мертвихъ. Се
не чиє, якъ наше діло. Донеклї Лахі намъ своєю знева-
гою до самогого сёрца, стренуенулись ми — и зали-
талось Польське царство на своїй твердині; поті хи-
талось, поки сусіде зовсімъ їго повалили. Такъ-то
Богъ карє за неправду царства земний тіни самими
руками, котрорі іхъ обороняли!

8.

й не день и не два. Ляхі
Україну піндрівá-
ли,

Ні на часиночку одпо-
чиння не мали,

Коней на взаводахъ день и нічъ держали,
До гетьмана Наливайка дорогу верстали.
А гетьманъ, хоробрий Наливайко, що вінъ^{думает}?

Що вінъ за долямъ товаришівъ своїхъ за-
мисливъ?

Тілько Богъ святій знає,
Що єму на помічъ помагає.

Наука. Звідки взялісь Ляхі на Україні? Україна була самостійною землею, похи не зруйновали її Татари. Татарський царь Батий напавъ на наць зъ численною ордою, поруйновавъ и пошалівъ скрізь по Україні городя й села, позаганявъ людей у непроходимі пущи, інётри й болота, хто жъ осталевъ, тихъ обложивъ ганебною даниною, а самъ угніздівъ изъ своїми Татарами въ Криму и скрізь по-надъ Чорнимъ и Азовськимъ да ажъ до Каспійського моря. Отожъ и пановали Татари надъ Україною, ажъ похи обізвавъ на Литві могучий князь Гедимінъ. Сей присунувъ до

Ікраїни въ своімъ військомъ, побігъ Татаръ и однівъ у іхъ Україшу. Якъ же ал'чилась Литва съ Польщею, то и Україна до Польши притулілась. Мишерна тогді буда сторона наша. Лежала воня пустинею, и тілько кругомъ Києва, да коло Чернігова, да на Волині и на Подоллі стояли пахарські села; ато лежала безлюдний степомъ Україна, скрізь по обідва боки Днішра, ажъ до Татарського дикого поля. Хоть и обезсипали за Гедиміна-князя Татаре, хотъ и не здужали вдергать підъ корону Україну, а все разъ по разъ наїгали на нашъ край ордою, зватилю людей у полонъ и гнізди до Криму, попавізуавши па жертвки нізками. Тимъ и боялись люде селитись по степахъ, а держались близько люднихъ городівъ. Якъ ось почали королі Польські роздавати дворянамъ порожні землі па осаду; почали дворянин везти до сїбѣ людей и осажувати села даліше одъ городівъ; почали люде ходитици съ пушъ, изъ нѣтрівъ и байраківъ па новину и роскинулись геть по степамъ хуторами. Загомонила зновъ пустиня людський гомішомъ, и зачорнила підъ плугами віковичия пілкин. Па летали и на нові оселі Татаре Божий гнівомъ сараною; а нові оселі добіралі способу, якъ противъ орді ставати. Котої втікали и ховались, а інші, скучивши за віломъ и падісадомъ, добре привітали Татаръ підъ луківъ и сажоназівъ; іщё, одбівши, не разъ гнізди за цими въ поганю. Такъ ширшали осади Українські; такъ убезпечували себѣ народъ нашъ на старосвітській землі своїй. Напри

тогді були на Україні людськими отаманами, поважали громаду, вели передъ супротивъ неприятеля, а жили просто, по-сільски, не заводачи въ себѣ чужоземській відумокъ. Чи Лайдського роdu бувъ осадчий панъ, чи нашого старо-Русского Українського, піхто сего не разбираєтъ. Слухали іхъ селяне, а воні селяни любили въ про іхъ добро дбали. Але же залюдила Україна, якъ забагатіли державці, що пішли одь осадчихъ, якъ почали жити пані по столицахъ, покідавши села орендарямъ да намістникамъ своїмъ; то й завелася неправда во Україні, заведось здирство съ пахарівъ, почався глумъ надъ простирамъ міромъ, и вже котрій панъ бувъ старого Русского коліва, изъ щирої Української породи, той, черезъ моду, пристававъ у чужу віру и въ чужі звичаї, и вкінці зъ Лахами потурають неправдамъ и здирствамъ орендарськимъ, військовимъ и всікимъ ишти. Військо бо Польське висилалось кормитись на Україну и чинило багато ліха селянамъ, и шокому буде іхъ обороняти, бо вже державці почеревертались у чужоземцівъ и одвернулися одь свого народу. Отожъ и озвавсь міжъ народомъ гетьманъ Наливайко, изозвавъ до себѣ смілихъ людей, учинивъ іхъ козаками и пішовъ супротивъ Лахівъ воєвати. Противъ єго-то Лахі день и нічъ виступали кішо и оружно, або дорогоу верстали, щобъ єго зломити и зновъ Україну відъ себѣ підгорнути. А гетьманъ Наливайко уповавъ на Бога, Которий, дівші народу патріотізмъ бідъ за гріхъ єго, поможе єму за свою правду стати.

9.

ій зза горі хмáра виступае,
Виступае, вихожае,
До Чигрина грóмомъ ви-
грімляє,
На Українську зéмлю блис-
кавицею блискáе.
То Полякій черезъ три рікі
три перехóди мали,
Да ій коло трéтёго перехóду стáномъ стáли,
Пустіли кóней на попасáнне.
Самí собі дали на три годíни одпочивáнне.
А щó гетьмаńь Наливáйко дўмае-гадае?
Щó вінь на невзгóду Ляхівъ замишляє?
Только Богъ те святíй знае,
Що ёму на помічъ помагае.

Наука. Чигринъ тогді бувъ кріпкимъ містомъ, бо зъ одного боку на горі стоявъ замокъ, а зъ другого річка Тýсminъ не давала до ёго лéгкого приступу. Отó же стоявъ гетьмаńь Наливáйко підъ Чигриною нахъ Тýсminомъ и ждавъ на сéбе Лядської потúги.

Зъ грозою воня на ёго наступала, мовъ чорна хмара до Чигиріна сунулась, курява підь самі небеса вставала, гулá гарматами, що громує, и, якъ блискавиці, миготила въ тій кураві стрельбі огненна. Коло Чигириня зупинилась ся хмара, утихла, розляглась по Тясминському лугу. Стали Лахі коней попасати, стали самі одпочивати, збиряючись ударить всіма силами на Наливайка. А гетьманъ Наливайко уповавъ на Бóга, Кото́рый, попустивши народъ у напасть за гріхи ёго, поможе єму за свою правду стати.

10.

о не хмари по небу громує святимъ вигрімляють,

То не Святихъ вони до Бóга провожають:

То Лахі у бубни вдаряють,

У свистілки да у труби вийгравають,
Усé військо своє докупи у громаду скликáють,

Щобъ ийшли всі до громади на послуханнис,

Слухати гетьмана Жолківського оповідані.

Отто її прийшли всі, рідомъ стáли,
Усі рідомъ стáли, да й замовчали,
Гетьманську оповідь слухати зачали.
А послухавши, кóнєй сідали,

Черезъ Білу Річку перехόдъ великий мали:

Мості мостіли,
Греблі гатіли,
Кілe забивали,

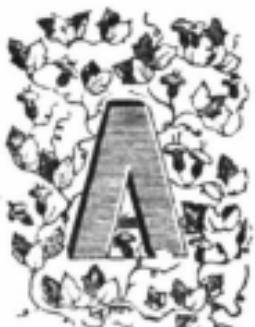
Горзину да дряніцю клáли, —
Черезъ Білу ріку перехόдъ великий мали.

Наука. Ішё до Чигиринщини почала Україна про-
ницьвати, якъ би себé одъ сусідъ забезпечити, а най-
більш одъ Татаръ, котóрі що весни по свіжій паші
вускали свої загони скрізь по міжхъ осадахъ, хапа-
ючи людей необачнихъ, або малолічнихъ. Отó же котóрі
смілійші висунувались у степъ, икъ Дніпропетровськъ во-
рогамъ, и, роскінувшись хуторами, почали кінно коза-
ковати и на самихъ Татаръ пайджати, а дё-котóрі,
покинувши хуторі, засіли на островахъ по Дніпру, піж-
че Порогівъ, жили землянками безъ жіночъ и обіща-
лися Богу всю жизнь свою супротивъ невірнихъ воро-
гівъ Християнськихъ воївати. Вбачаючи тогді король
Польский Степанъ Баторій, що заводиться щось могу-
ще на Низу по Україні, усвітовавъ тимъ Низовцамъ

и Запорозцамъ на полкі поділиться и гетьмана надъ собою обрѣти, а гетьману приславъ булаву, бунчукъ и короговъ — такі же самі клейноды, якъ и въ коронного (Польского), и въ Литовскаго гетьмана. Отсѣ жъ и стало три війська на земляхъ королевскихъ: коронное, Литовське и Запорозьке. Великою помічною ї заштитою булѣ для Польщи Запорозьке військо. Якъ же почали Ляхи зъ нашими перевертнями не по правдѣ на Українѣ верховодить, то оберились Запорозці противъ обидчиківъ, виходили кунами зъ Низу Дніпра, зивали селянъ підъ короговъ и давали себѣ знать обидчикамъ. Отсѣ жъ и гетьманъ Наливайко уступивъ за Україну; а Ляхи послали противъ їго коронного гетьмана Жолковскаго, щобъ їго знести и Україною беззаконно орудовать. Отсѣ жъ, ставши гетьманъ Жолковскій надъ Тисминомъ, который звався *Белою Річкою*, говоривъ своїму війську оповіданіе, якъ ударить на козаківъ, якъ обгорнути іхъ и вистинати до ноги. Отсѣ жъ, посадивши коней, переходять вони черезъ Белу Річку.

11.

перейшовши, огороди да
шаниці робили,
У окріпъ гармати стано-
вили,
А попередъ гармать три
кресті у землю вбили.

А що пе́рвий крестъ, то Сомино висйтъ,
Сомино висйтъ, дуже голо́ситъ.
А що дру́гий крестъ, то Богунъ висйтъ,
Богунъ висйтъ, шаблякою лопотитъ.
А що третій крестъ, то порожній стойтъ,
Усіхъ іншихъ козаківъ до сéбе піджидáе,
Козаківъ піджидáе, козаківъ оглядае.
Хто пе́рвий підійде, тогó гармата убъє;
Хто дру́гий добіжить, тогó самопа́ль цапне;
Хто третій підскочить, той крестітьця
бу́де,
Крестітьця бу́де й молітвіца ста́не:
Що кре́стъ зъ осіки, то ёго надба́не.

Наука. Побачивши, що стоять козакій тáборомъ, добрé обкопа́вшись, не посміли Лахії сунутьця на нихъ, не обшеришиесь та́кожъ объ окріпу. Ставши въ окопахъ, виставили внерéдъ гармати, а передъ гарматами на кре-стахъ повісили старіхъ козацькихъ старшинъ, котóрихъ

у бою ішё пе́рше похапа́ли, бо вже не разъ печенівсь
изъ німи Налівайко, по́ки ставъ підъ Чигириномъ. Отó
жъ висіть на одному кресті Сокино, а на другому Бого-
гунъ, третій крестъ ляка́є козаківъ, щобъ кому не по-
віснуть и на третому. Не діти жъ були козакі, щобъ
излякатьца смерти. Чи такъ, чи сякъ умірали, разъ
мати родила, тілько родила не на глумъ людямъ печені-
вичъ, а на те, щобъ добро и правду возлюбити, и за
добро и правду не пожалувати своєї жізни. Не знáли Ля-
хі, якимъ духомъ діше козакъ; тимъ и вважали іхъ за
звірітъ, котóрихъ можна самимъ страхомъ подоліти.

12.

козакі гляділи, у вічи
вбача́ли,
Проміжъ сéбе бурко-
ва́ли, раховáли,

Три корогви на забачéнне Ляхамъ стано-
вíли,

На корогвáхъ уговóрь-рýдину писáли:
»Вірюму правослáвному Християнству мý-
ромъ миръ,

А Ляхамъ-ворогамъ пекéльний пíръ!

Въ кóго крестъ,
На тóго й крестъ!«

Отсé жъ и пiйши козакi на чотири поля,
Що на чотири поля, а на пiте на Подолье.

А козакi Ляхiвъ на всi сторони,
По всiмъ крестамъ колотили.

Ляхi опрощeння просили, да не допросi-
лись.

Не такiвськi козаки, щобъ опрощeнне далi?
Не такiвськi жъ и Ляхi, щобъ напасть за-
будi!

Наука. Такé дiло стaлось коiись пiдъ Чигириночъ.
Зложили про єго кобзарi пiсню и пiйши по всiй Укра-
їнi воспiвaти. Отъ же зоть нашi І одолiли Ляхiвъ, да
щедалекo булi до свободи, iщe довго глаумiлись не-
честивi люде надъ Украiною, iщe багато трeба булi
пролитъ кровi, щобъ вiбитьця изпiдъ корниги. Не
одинъ iщe гетьманъ виступавъ Наливайковимъ слiдомъ
за право и вiру свого народа, не одна тисяча мучени-
кiвъ скоротала вiкъ одъ мечi, одъ огнi и всiкого муч-
ительства. Самого Наливайка взяли Ляхi живiчъ
пiдъ Лубними на Солоницi и замучили въ Варшавi, рос-
порошили козакiвъ єго, скрутiли руки кiнникъ и оруж-
iнiкъ селiнамъ, и обернули Украiну, якъ самi схотiли.
Отъ же не ослабъ дiукожъ народа нашi, пiдiймавъ одъ
часу до часу похилу голову свiдъ корниги, падавъ
изновъ и зновъ устававъ, ажъ нойки настала Хмельниц-
чини въ пiснi Польща захвталась одъ моря до моря, но-

чувши недалекий кішоць свій. Велика сила одностайноголюду; ніхто не втойтіть супротивъ одностаиности. Не оружие, не искусство одоліває въ воянахъ народи: борються вони жъ собою одностаиностю: въ кого більше волі и думки єдиної, той и берѣ надъ іншими гору. Такъ було въ давнино старовину, такъ буде й до конця світу. Едина жъ воля и едина дума іде одь святой віри Християнської, которая наповняє праівдою серці людські и робить рідинами братами людей жъ собою далекихъ и невідомихъ. Тимъ-то всяка душа праіведна приуможає собою воінство праїди и волі, которому пе-редъ веде самъ Христосъ, Праїда Божа, на землі воз-гнівшая. Якого бъ ти і не бувъ ім'я и язика, іди слі-домъ Христовимъ, то й будешъ воіномъ праїви, которої пікакъ непраїда не одоліє. А що бувають на насъ усікі панасти і біді, то се не на що інше, якъ на те, щобъ нашу душу кріште сталі загартовати и непреобо-римою для всікого ала учинити.

Переложениі псаломъ 12.

оже мілій! чи Ти менé
На вікъ забувáешъ,
Одвертáешъ лицé Своé,
Менé покидáешъ?
Дóки буду мучить душу
И сérцемъ болiti?
Дóки буде вóрогъ лóтий
На менé дивýтись
И смýтись?... Спасí менé,
Спасí мою душу.
Да не скáже хíтрий вóрогъ:
»Я ёго подúжавъ!«
И всí злí посмíотци,
Якъ упаду въ руки,
Въ руки вráжі... Спасí менé
Одь лóтої мúки!
Спасí менé! помолося
И воспою знову
Твои блáга чистимъ сérцемъ,
Псаломъ тихимъ, нóвичъ.

Переложеній псаломъ 55.

уди, спаси мене, Боже,
ти по Своїй волі!
Молось, Господи, вну-
шай імъ
Усть моихъ глаголи!
Бо на душу мою встали
Сильні чужії,
Не зрять Бога надъ собою,
Не знають, що діють.
А Богъ мині помагає,
Мене заступає
И імъ праудою Своєю
Вертая іхъ злая.
Помолося Господеві
Серцемъ однокимъ,
И на злихъ моихъ погляну
Незлімъ моімъ [“]бокомъ.

Переложений псаломъ 152.

и є що краще, лучче
въ світі,
Якъ укупі жити,
Братомъ добримъ до-
брó певне

Познать, не дійти?

Яко миро добровонне
Зъ головы честной

На бороду Аароню
Спадае росою

И на шитні омети,
Ризи дорогі,

Або роси Ермопинськии
На святні гори

Високні, Сионськні
Спадають и творяты

Добро тварямъ земнороднимъ
И землі, и людямъ:

Оttакъ братівъ благихъ Своихъ
Господь не забуде!

Воцаритца въ дому тихихъ,
Въ семні тай великий

И пошле імъ доброму долю
Одъ віка до віка.

*Богородице, Дъво, радуися, благодатная
Марие, Господь съ тобою!*

ПОГЛЯДЪ НА БОЖУ ПРАВДУ.

КОТОРОЮ ДЕРЖИТЦЯ СВІТЬ.

Чоловіче розумний! Ти бачишъ, що книжка ся годитна не для одніхъ дітей. Отъ же, навчаючи дітей письменства, проказуй імъ буйну печать, а самъ прочитуй дрібну, щобъ и тобі самому порозумійшати. Якъ же навчатці діти читать и зможе іхъ розумъ знести вишчу науку, тогді самі попро читують усé, що тутъ напечатано. Ти жъ іхъ до сего не примишай, бо наука премудrosti не любить ніякого примусу. Доброю волею, самохітъ чоловікъ изъ письменного робитця розумнимъ, а силою нікого розумнимъ не зробишъ.

и знати изъ Біблії, якъ світъ почався, якъ люде прогнівали гріхами своими Бога, якъ Богъ наелавъ потопъ на всю землю и тілько праведного Ноя зъ семьею спасъ одь потопа. Одь Ноя зновъ разродились люде и розійшлись по всій землі, и почали жити сёлами, городами й царствами. Булó царство Вавилонське, булó Ассирійське царство, булó царство

Египетське и інші. Всік почалось пъз малого и, підгориуши підъ сеbe сусідъ, ширилось дальше, панувало надъ нещисленним землями, а послі, перебравши міру гордні и беззаконий чоловічеськихъ, само въ собі перевалось, роспадалось на малі царства и не то стародавню силу, да и саме імя теряло.

На що жъ допускала Бóжа воля воздвигатись величимъ типъ царствамъ, коли одъ іхъ пооставались теперъ самі руїни? На те, щобъ людське племя дознáло шкодливость хіжої животної сїл, котóра доche миръ опановати, — щобъ людське племя дознáло силу, вишчу, розуму, божествену, котóра Іде своїмъ поступомъ пъз віка въ вікъ, пъз царства въ царство, ажъ до нашого часу, — и щобъ, дознавши її изъ всіхъ народівъ, почали люде гориутись братерськимъ розумомъ громада до громади, а не примусомъ и неволею.

Въ тій далекі, недовідомі намъ часі, якъ ширивась стародавні великні царства, попиряючи одно одного и крівлю людською землю поливаючи, Господь откривавъ свою правду народу Евреїському; а живъ народъ сей степовими чабанами, ганяючи свої отары съ пашу на пашу и слухаючи старихъ людей, своїхъ вождівъ — патріархівъ. Усі народи пішли одъ Ноя и семи єго, да не всі знáли правду Господню; бо ще на першій порахъ одхильились одъ Богобоязливихъ се-мей, покинули старосвітські добри звичаї, а зъ ними

спасéнні слова, котóрі отéшь синові изъ рóду въ рéль перекáзуе: забúлъ страхъ Бóжий и вдались у дíкпí жадоби земли, у грíши в utíh; багáтства да пановáння тóлько шукали, а про Бóжу вóлю байдуже. Тимъ-то И пíшши грíхі в беззаконні рости по всёму свíту; тимъ-то окрила тьма людській душп; тимъ-то люде почали прáвитись хíжою сíлою, не живши надь собою вишчого пебесного закóну.

Только же не можуть люде безъ Бóга пробувáти, хоть бы И забúлъ Бóга истинного. Не здолає ес-тество чоловíческою своёю землю супротíвъ тýкої дóлі стойти. Чуо вонó по всяктъ часъ, що не людськя вóля, а якáсь вишка прáвить народами, що не чоловíкъ, а хтось надь усіма людьми обладає землею И мóремъ, въсюди даёт свій великий, во віки непору-шими порýдокъ. Тимъ-то И беззаконні сéмы, зане-дбáвші перший закóнъ Бóжії прáви, що йшовъ изъ рóду въ рéль одь Ноя, не до конці душéю омрачались. Шукали И вонії святой Сíли, котóра сотворила світь и содéржить ёго, тóлько не знали, де знайти її, якъ ін-шоклюпíться, якъ одь неї добутъ премудростi. Захістъ одного Бóга истинного, повидумували, многихъ богівъ. Інші сónце за Бóга вважали; інші клáнились земво-рóднимъ твáрямъ, яко би въ нихъ божество вodвори-лось; а інші могущихъ людей за богівъуважали. Ко-зії являлись міжъ тіли тéмнини розумомъ сéхъличи мо-гущий чоловíкъ, котóрій іншихъ одолівáвъ и підгор-

тавъ підъ сїбе, то єму печоловічу силу придавали; вінъ же и вмеръ, а єго безсмертнинъ десь на високій горі, чи въ глибокій пещері уважали о ча ймѧ єго постукали становили, и тинъ постукашамъ, яко живіть, покланялись, и жертвии приносили.

Плѣмя жъ Еврѣйське, живучій чабанами єврѣль розлѣгихъ долинъ и степівъ, добре памятало, що старі люди про Божу волю перекаузвали. Чиста булá єго віра: знало воно, що Богъ одінь, що Богъ — духъ, очима грішили невидимий; то Й не творило собі піакого кумира, замість Бога, и піакого Єму подобия. Отсé жъ булó воно, се плѣмя, въ Бога — яко іскра въ піаселі; зберегаў єго Богъ середъ беззаконного міру и такé врёмя, якъ перейде миръ черезъ усікі злігодні, черезъ усікі перевороти и переберé всякого способу добрó и правду на світі постановити. Знавъ бо Господь, що якъ би люде въ гріхахъ пі загруали, то не перестануть изъ гріхівъ вибиватись и до Бога руки простиагати; бо не такъ сотворівъ Вінъ людську натуру, щобъ вона черезъ нечестие могла у скотстві обернүтись: сотворівъ і такъ, щобъ пізь усікого упадку пізнямалась и своє достоїнство помалу, помалу якшовъ приймала. Знавъ Господь, що й середъ беззаконниківъ пілітимутця мужі мудрі и жени високі духомъ, кото-рі людський розумъ проясітимуть, людські серця очищатимуть; що у всякого народу явитця одъ такіхъ мужівъ и женъ благая наука, якъ у світі достоїно и

в праведно жити; що ся-то наука, переходячи піз ро-
ду въ рідъ, не допустить вселенну до конця розледа-
щіти и вознесе людський розумъ до познання глубокихъ
таєнь естества Божого. Тілько же знатъ Богъ и тѣ,
що сей розумъ самъ собою панілібінъ Божій та-
єнь не забагнє, а не забагнувши, не знайде дороги до
царства небесного. Тімъ-то І берігъ Господь Европ-
ське племя пізъ єго чистою вірою, щобъ середъ цієї
шлеї авити мірові Оздоровленне правди Свої...

Послі старого Єгипетського царства піднялася
 процвітаюча Гречія; ажъ же в сама Гречія ослабла
 и велике царство Македонського. Александра росп'я-
 лось, піднялася воюючи страшнша сила Римська и
 ввесь світъ підъ сїбї підгориула. И у всіхъ тихъ на-
 родівъ були великі мужи громадські, були великі
 мудреці и чоловіковлюбці; оть же ін одинъ царівъ и ін
 одинъ мудрець не дойшовъ такого чистого розуму, якъ
 Пророки Европські, бо імъ самъ Богъ обявлявъ свою
 правду не тілько про те, що будо, да І про те, що
 буде. Господь обітавъ не разъ черезъ Пророківъ
 Европському цардові, що родитца міжъ ними Спаси-
 тель мірові; и державсь народъ Европський великю
 обітницею Божою у своїй вірі; ся обітници не допу-
 скала єго міжъ ледачими зледащіти и міжъ тёмними
 розумомъ помрачиться. Чи ввесь же то народъ Европ-
 ський процвітасть душою передъ очима Божими, якъ
 одна сем'я? Не, такого чуда не благоволіть Господь

явить, щобъ увесь народъ, якъ одні сенати, процвітахъ благочестінжъ. Допускавъ Господь и Евреїиъ у беззаконне впадіти, ідолъскими жертвами осквернилсь въ праведний законъ забувати. Такъ и терпіть народъ сей усікі пригоди, ділайся самъ на сбѣ, враждовавъ ко-зіно противъ колїна и попадаю не разъ підъ корицігу могущихъ царівъ и невірнихъ народівъ. А все жъ не до остатку всі Евреї забували Бога; все жъ іхъ пророки книги закону, якъ великий скарбъ, сохранили, людямъ оповідали и зъ роду въ рідъ передавали. И якъ одь доброго кореня одходить дрёво и всякий злакъ на землі веснюю, такъ и въ народі Божому оживала одь часу до часу гарячівра, и кайвсь народъ передъ Богомъ, и кідавъ ідолъскії нечистії жертві, и ждавъ зъ гарячою вірою обітovanого Спасителя мирові.

Зберегавъ Господь народъ Еврейський середъ ии-[¶]ру, яко іскру въ пінелі, щобъ колись, черезъ Мес-сію, що народитца въ сїмѹ народі, увесь миръ пра-дою освіти; зберегавъ хоті не ввесь єгò, то роди ізбрашні, невеличку жм€ню чистихъ душою и ясніхъ розумомъ. Бо вже Евреї давні еталонь не тіки, що пішли одь Ізраїля, що вісвободились одь мучителя Фараона, що сорокъ літъ ходили по пустинї, очищаючи одь Египетського лїдарства, що получили зъ Си-найської горї одь Бога заповіді, що добулі собі ме-чимъ Обітовану Землю. Двамашиль колінь іхъ вий-ша пазъ Епіпта, а тілько два, юдине и Вениамінове,

не віділ въ ідолъскую тьму и покланялись единому йстинному Богу; да и сї почасту одъ праведного закону отступали и чужоземними сквершами покрачались. Былъ жъ за те Евреи шіль корнигою въ Ассиріянъ, былъ въ Вавилоніанъ, у Персійцѣ и Греківъ, одъ одного времѧ до другого за свои грехи переходили; и всяка корнига духа правоты въ іхъ угашала; якъ же палягла на іхъ важка корнига Римська, тоді й зовсімъ попливъ до землі Божії народъ избраний. Забравши Римляне шіль себѣ увесь миръ, наследовали широки и беззакония всѣго мира, а не знавши Бога истинного, пришли до себѣ всіхъ богівъ язическихъ, — не принеся тілько Европейскаго Бога у свои храмы, бо сей Богъ бувъ духъ, очіма невидимий, и не можна было поставить Ему кумира, иже подобія міжъ ишоми богами. Не пришли жъ одъ Евреевъ и книги закону, бо въ тихъ книгахъ проклиняютца всі боги, яко погані ідоли, и тілько одинъ Господь Егова надъ усімъ миромъ славитца. Тимъ часомъ одъ себѣ надалі Европейскому народові усакого нечестия, а набільшъ якъ поставили царемъ Ереалімськимъ Прода. Сей бо завівъ погані ігрища Римські въ Ерусалимі и становивъ храмы Римському кесарю, наче Богові. Такъ ледаче приложилось до ледачого, и ростеклаась гріховна халепа по всій Палестині. Бо вже давно переставъ народъ Европейский дбати про Бога и припачь сердце своє до утихъ земніхъ, до грішинъ роскошівъ, кинувъ на багатство, на ошуканне людей пристодушникъ, на здирство зъ беззаштитникъ, на по-

клоши и угоду могущихъ грішникамъ, перестасть волю Божу творити, якъ написали пророки въ Біблії, а почавъ творити волю людівъ беззаконнитъ. И до того вже бойшло, що въ премудрії книжинки, которі толковали мірові книги закону, и тії занедбали у своїхъ діяльності земовіді Господні; и тілько слово іхъ буде праведне, а всі учинки нечестивні.

Отець же прийшлось уже всіму миру у гріхахъ погибти, бо зникла правда Божа изъ судівщъ, перевелась вона міжъ людьми багатими, міжъ просвіщенними, міжъ могущими, міжъ владиками земніми, и въ самому народі Єврейському, которий одінъ знавъ істинного Бога, и тамъ задержалась правда тільки міжъ людьми простирами и убогими, да міжъ священиками Божими непорочними, которі со стрізомъ передъ Богомъ ходили и обітавшого Спасителя мірові ждали. Гріховна тьма лежала по всіму світу; появка безсмертна душа чоловіческа одъ гріхівъ, яко злакъ одъ боломъя. Сумно стало въ Божому миру. Ажъ ось — винайшла звіздя надъ Виолеемъ городомъ: народівсь обітавший мірові Спаситель.

Не всіке же ту звізду побачило, не всіке те чудо зрозуміло; уже бо въ наймудрії Еврейські книжинки здоровий и чистий розумъ середъ нечестивого миру загубили. Вбачаючи по пророчихъ книгахъ, що мусить прийти въ світъ Мессія, Спаситель міро-

ві, воїн думали, що його вінъ во славі и багатстві: не розумію Божої премудрості, которая земнуу славу и багатство за інкличшу суету уважає. Ото же посміявся Господь гордії чоловіческій и повелів Своєму Синові, Царю царівъ, въ убогій оселі у яслахъ, якъ старечій дитії, народиться. Посміявся и розуму чоловіческому и давъ Христу учениківъ и апостолівъ не съ кийжиківъ и премудрихъ міра сего, а съ простихъ селянъ, котрі своїми руками хлібъ собі заробляли. Посміявся же Богъ и правді людській и допустивъ ій осудити Сина Свого, яко розбійника, и роспісті па кресті норучъ пізь розбійникамі. Потряслася земля одь страшного сего діла, одь темного сего беззакония, а серце зашкодихъ обладателей міра не потряслось. Христосъ умеръ за гріхі всіго світу, а воїнъ, тогі не заяочи, піві гріхі до старихъ прибавляли и пізь нечестия въ нечестів переносяли. Подвигнулась душа великихъ жалезъ и серце заміло одь страху Божого тілько въ людів спасенихъ, проміжъ котріхъ не дармо проходжавъ Христосъ пізь своїми апостолами, слова спасення посіваючи. Воїн Его ошакали, воїнъ объ Его воскресенії зъ великою радостю довідались, воїнъ Его учениківъ у себе въ господахъ шанovalи, святу, спасенію науку одь іхъ слухаючи. По всому світу пішіл апостоли Християнську віру благовіствувати. Хто же іхъ найбільше слухавъ? Слухавъ іхъ простили серцемъ, и ширилася Християнська віра міжъ людьми смиренішими, и просвітились воїн більш одь премудрихъ кийжиківъ,

и забагатіли душою більш одь панівъ и князівъ зем-
ніхъ, и духомъ стали могущі надъ усаку силу и власть
на землі, и скілько ні затемніли лжаві учитеle ітъ
віри своїми відумками — нікому не піддались вони на
оману, скілько ні спокушали іхъ своїми роскошами ба-
гатів, то птали вони, яко сміtte, всаке багатство; и чого
не робили власті мирські, щобъ одвернути іхъ одь ві-
ри Християнської! перенесли вони всі муки, а віри не
позамали и не покинули. И черезъ сіхъ-то убогихъ и
невчешихъ учениківъ Христовихъ, черезъ сіхъ-то пе-
рвихъ мучениківъ, віра Християнська розійшлась по всём-
у миру, и просвітілись тоді вже очи многимъ бага-
тимъ и могущимъ, и покидали вони, яко негідь, багат-
ства свої, и возридали обѣ грішній славі свої, и воз-
любили сердемъ багатство праудне, котрого тля не
бере и злодій не краде, и воалюбили славу праудну,
котроя во віki вічні сніє. И оттоді-то вже Римський
миръ гді Християнство гнáти, и всі власті земні учни-
лились Християнами.

Оть вона вишча, розумна сила божественна, безъ
котрої усака інша сила нікчємна, отсё вона-то Іде.
не маючи впіну, изъ віка въ вікъ, изъ царства въ
царство, вона розширяє по всому миру братерський
союзъ Бóжої прауди, на місто союза хажої волі и жи-
вотної сили людської. Бо розбері усаке. Прайшовъ
у миръ Христось незнáемий, авівъ мірові свою прему-
дростъ, свою прауду, убогими чоловікомъ ходивъ Вінъ

по землі, не маючи до голову приклонити; уміръ безъ слави на кресті изъ розбійниками; Єго апостоли, проповідуючи Єго велику науку, своими руками хлібъ собі заробляли; перші Християне підъ землею, у катакомбахъ изъ своїми книгами, изъ своїми святими даррами ховались; ловили іхъ поганці якъ авірать и oddавали на потасу левамъ, тиграмъ, барсамъ, гієшамъ; закручували іхъ живітъ у комоші, обсмолявали смолою и по щокахъ саді, мовъ факсами, освіщаючи; слово Християнине довго було величкою поношеннемъ и лайкою у язичниківъ. Який же то бувъ духъ, що все те відержавъ и надъ тимъ гоїтельствомъ и мучительствомъ узявлъ гору? Бувъ то духъ премудрості, духъ розуму, духъ стряту Божою, котоїй вощотівсь на землі черезъ Христя, була то вишча, розумна, божественна сила, супротивъ котрої не встойть ніяка інша сила на землі. Не гамовалась вона нічимъ въ серціхъ скорбящихъ и обремешенихъ, котрихъ Христось изозвавъ до Себе, яко свою велику сім'ю, а росла вгору да вгору, обіймала села и городи и одъ простихъ селянъ піднялася помалу, помалу до царськихъ палатъ и престолівъ. Поті перші Християне терпіли всіку напругу и всікі муки одъ безумнихъ нечестивцівъ, після знемоглися самі мучителі, іхъ убиваючи, роздираючи, шматуючи. Велика була сила у властій міра сего; отъ же почута, що боретця зъ більшою, зъ несказаншою силою духовною, котора росте одъ пролитої крові, ширити по світу одъ мучительства и обертати пі на ві що

багатство, властъ и славу земную. Смирілись передъ нею горді, прятіхли несліпні, и кровавий Річеський миръ ставъ міромъ Християнськимъ.

Поглянемо жъ, чи щирість сърцемъ піддалось усаке Христу и Его заповідамъ? чи всі могущі зреклися ради Его своєї власті? чи всі багаті обернули по Его науці свої сокровища?... Не! назававшись Християнами, не всі почали жить по-Християнски: лукавство поискованіть сердечъ и тутъ пішло своєю дорогою. Нечестиві люди, прашівши Християнство, черезъ Християнство безъ покайння, не вчилися благими; несвяті на багатство душа налаїли въ Християнстві тимъ же, що І ішрѣ, огнемъ пекельнимъ; хижий изъ чуже добро найдовѣ тутъ нові способи на шарашне беззахистної вдові и сироті; а роспustникъ ходить у Християнську церкву, акъ па виставку, взвиratъ собі здобичи. Тілько серця смирені, тілько душі чисті уміли возвинагаю храмъ Християнському Богу, построївши Ему спершу чисту, симіючу храмину у сеbe въ сърці, и одній тілько Богъ знає тії подвиги, которими возвинагась и розширилась праведна віра по всімъ світу; намъ же явивъ небагато святихъ подвижниківъ, щобъ не лежали позадъ насъ минувши віка тіженої історії, щобъ скази намъ тії святі имена, яко зори на небі. Може, той, що стоявъ у порога въ першому Християнському храмі, не сміючи у мизерній своїй одіжі насередъ церкви виступити, учинивъ більший подвигъ

своєю убогою жертвою на Бóжий храмъ, давши підикі
трудового, ашіль дуки и багати, синувши незаробленімъ золотомъ; може, єго тіхе слéво про Бóжу прáв-
ду міжъ своїми браттями пахарями більшъ візвало лі-
дателей на піву Господню, на Евангельскі шодвиги,
ашіль флюсóфські велеглásні розжови и витійства; може,
въ єго душі спáва Гóсподу Бóгу храмъ, кращий ізть
усі велеліпні храми рукотворенні. Но великомъ бо,
не могущимъ, не багатимъ, не премудримъ и щаслив-
шимъ міра сего одкрýлось Бóжее цárство и Бóжа прáв-
да: одкрýлось цárство Бóже и прáвда Ёго пайперше
людямъ убогимъ, найбрóш душамъ скорбящимъ, най-
перше труждáющимся и обременéннимъ; поміжъ шляхомъ
розширилась наука Христова; іхъ муками, іхъ кровью
вонá укрішилась и возросла по всéму міру. Якъ ходíвъ
Христóсь по землі, то сказáвъ своéму апóстолові, про-
стому рибáці Петрóvi, твердому вірою, яко камень:
«Петрó! ти есій камень, и на сéму каменю созижду я
Цéркву Мою, и ввесь адъ, ринувши піль воріть своіхъ,
не одоліє ii.» (¹) Такъ же Й стáлось. Підкопáвсь дія-
волъ піль усíку твердіню, и не однú святиню на землі
зумівъ заємрордитъ сміродомъ гріхівъ людськихъ; не —

(¹) Треба знати, що въ дрéвніхъ людéй надъ ворітами го-
родськими будí бáшти зъ воїнами въ ворота будо найпріорше
місто въ городі; тымъ-то одоліть ворота будо все одно, що
добутъ города. Тимъ и въ словахъ Христóвихъ арама а́домъ
звáчать — усá некóлька сáза.

аворужиувъ тілько твердіні чистихъ душъ Християнськихъ, тілько туди не вісіть своєї зарази; в оттамъ-то Церква Христова воздвіглась на такій твёрдій вірі, якъ була Петрова, и що-дні вона ширитца, и що-дні вище йде вгору, що-дні въ інову лішоту облекаєтца. Тамъ-то говорить чистими душами апостолъ Павель: «Хиба не знаєте, що ви храмъ естѣ и духъ Божий живе въ васъ?» Дорога передъ Господомъ ся нерукотворная будова; видно, дорога и величина; видно, молітва чистихъ душъ угодна, яко кадило, передъ Богомъ; видно, одній щирій поглядъ на небо, одною воздійши до Бога рукі одь серця въ печалі, або въ щасті, все рівно для Его, що жертьва вечерня; видно, такъ воно й есть, коли Христосъ двомъ або тромъ, хто зайдетца докуши во імя Его, обітовавъ буть посередъ іхъ. Такъ пе въ високості мурівъ, пе въ коштовності будови, пе въ золоті верхівъ и крестівъ вбачає Христосъ Церкву Свою, не для дорогого фимиаму прашникъ Вінъ зъ неба на синій чоловічі. Любить Вінъ красоту Дому Свого, любить місто селення слави Свої, а ще більшъ любить церкву нерукотвореную, которую созидають Єму праведники слезами и молітвами. Тиха розмова двохъ душъ пепорочнихъ, которі подвізаються вкуні о імені Его, становить Єму храмъ на всікому місті; и, може, тамъ, де нема І церкви, де тілько батько синові переказає волю Господню и, читаючи святе письмо, буде въ його душі нерукотворену церкву Христову; може, тамъ, де спасений чоловікъ приходить съ підмогою або пора-

дою до чоловіка бідолащеного, яко ученикъ Христовъ, — голосніше возносяти хвалу Создателю, ажъ такъ. яе виграють органи и заруяуть ухо піснословия, и здається така нерукотворенна церква страшною каманицею діївому, підъ котою ніяка сила не підкопається.

Нохи не народивъ Христосъ, у ветхому завіті. Божий законъ в обітаванні хранивъ пародъ Европейський середъ гріховної темноты, котораяувесь миръ покривала. Ледащівъ и мизернівъ народъ сей, переходячи за гріхъ свої изъ корыгъ въ корыгу. Якъ же не позашвъ свого Мессіи и допустивъ своімъ архіпереямъ и фарисеямъ замучить Его на кресті, тоді зледащівъ до конці, и oddавъ їхъ Господь на наругу и въ огіду усімъ племенамъ земнімъ; бо вигнали Римляни Евреївъ изъ Ерусалима и Землі Обітівани и роспорошили по всіму світу. Переестало бути Евреї народомъ Божимъ, и самі книги закону іхъ закрились передъ ними. Одъ востокъ и западъ сонця наїшлися люде зо всіхъ племенъ до апостолівъ Христовихъ, которі викладували законъ по Божому, а не по фарисеїському. Тамъ-то й стало теперъ усікє племя народомъ Божимъ, аби віровало въ Сина Їхъ и живло въ благому законі Їхъ. Христосъ прийшовъ на землю, щобъ усімъ народамъ зарівши одкріпіть благодать п істину, и одкровеніе Боже дає зрозуміти теперъ младенцямъ, що перше було утаено одъ премудріхъ и розумнихъ. Отъ же паче ріки води живої розливъ по всіму світу законъ Християнської

правди, и всяке, что живе въ сёму законі, приходите изъ славы въ сизу. Книги закону теперъ ужѣ не въ однѣхъ книжниківъ; передъ усікою душою вони разгорнути, и огненными словами сияе въ нихъ правда Господня. Путь и истина всікому теперъ показаніи черезъ Христо-
ву Церкву, у которой світъ Христовъ усіхъ освіщає!

Отъ при сёму-то світі и видно, що Господи дошускає воодвижатись величній царствамъ, обійтмати неогандині землі, підгортати підъ себѣ нечисленні народи, величатьись славою по всому світу, а потімъ падати, якъ удавъ дрёве Вавилонъ, и пікнуть, якъ занікла Нишевий. На тё, щобъ не перомъ па пашері, не голосомъ въ слухъ уха возвіщавсь мирові закони Божої правди, а щобъ його дохідила сама життя своїми зусиллями, муками и переворотами. Оце же ускій вікъ, умудряючись судьбами царствъ и народівъ чрезъ могущихъ вожаківъ своїхъ, сникуетця, якъ би їму па правоті стати, якъ би найбільшу лічбу людей задовольшити, якъ би людське племя одухотворити и до подобия Божого підніти. Нема бо іншої задачі роду людському, окрімъ тої, щобъ було все по волі Божій на землі, яко и па небесі. А воля Божа: *возлюбій близькіго, яко самъ себѣ.* Отъ же, котре племя и знає, або не хоче зрозуміти сїї волі, тому багато ще шкодливъ терпіти; котре жъ ближче підойшло до сїї цілі, те вже самою любовью Християнською кріше і берé розумомъ верхъ надъ іншими. Всому же тому по-

рѣдку пѣредъ ведѣ Богочоловікъ у Евангелиї. Хто слу-
хає глаусу Ёго, той прискорїе собою рôду людському
грядущий вікъ світу, іправди и волі; хто жъ недбалимъ
ухомъ и холоднимъ сърцемъ приймає святій, спаситель-
нії словеса Христови, той одаляє щастє братії своїхъ
и придержує іхъ самимъ собою у темноті, у безирвны
и въ неволі. Оцѣ жъ то й давъ намъ Христосъ велику
заповідь у Евангелиї: *'Аще пребудете во Словеси
Моємъ, во истину, ученици мої будете, и урадуете
истину, и истина свободить васъ!'*

Іисусъ Христосъ на Тайной Вечері.

КОРОТЕНЬКА СВЯЩЕННАЯ ИСТОРИЯ.

Тутъ коротко все те описано, що намъ передалі Пророки и Апостоли про Божий миръ, почавши одь п'ервого чоловіка Адама. Добре той зробить, хто се все на память вивчитъ, а чого тутъ нема, те єму до готового приложитця одь размови зъ благочестивими людьми и одь читання разумнихъ книгъ.

семогущимъ єдинимъ словоръмъ Своимъ сотворивъ Богъ небо и землю. Шість день творивъ Господь миръ зо всіми травами, деревами, птицями, рибами, гадами, звірятами, скотомъ и чоловікомъ, а въ сеий день опочивъ Господь одь усіхъ діль своїхъ. П'ервий чоловікъ звавсь Адамъ, а п'єрва жінщина Евва. Жили воні въ земному раю, не знаючи ні болізни, ні смерті, жили свято, безъ гріха.

дозволивъ Богъ Адаму и Евві істи всіку садовину, только зъ одного дёрева не дозволивъ імъ істи. А дияволъ спокусиў Евву попробовать съ того дёрева, а Евва спокусила Адама. За се Богъ вігнавъ іхъ изъ раю, а черезъ іхъ гріхъ, розумъ іхъ и серце перестали вже буть чистими и святими, тіло почало дознавати болінь, а на остатокъ мусили воні повмірати. Сей гріхъ зовѣтця *первородний гріхъ* и переходить вінъ на всякого чоловіка одь першихъ нашихъ праотцівъ. Умилосердився жъ Господь надъ людськимъ рдомъ и обітовавъ тоді жъ Адаму и Евві послати на землю Спасителя, котрий вікупить насъ одь первородного гріха и одь вічної смерти.

ри синій було у Адама: Кайнъ, Авель и Сињ. Заразъ и показалось, що ліде одь грішного чоловіка пішлі, бо Кайнъ знавідівъ и вбивъ брата свого Авеля. Одь Кайнъ

на пійшлі люде, котрі Бóга забúли, а одь мénшого ёго брата, Сіøа, пійшлі такі, котрі памятáли Адámову науку про Бóга и Ёго вóлю. Навпóслі и Сіøове плéме перемішáлось изъ Кáиновимъ, перевернúлось и са-мò въ нечестíву жизнъ, и осталась однá тілько Богобоязлíва семья на світі, а отéць тóї семы звáвся Ної.

Господь, вбачаючи по всёму світу беззаконія, наслáвъ на зéмлю великий потóпъ. Поняла водá всю зéмлю; погибли всі люде. Тілько одному прáведному Ною зъ ёго семьею повелівъ Господь передъ потóпомъ збудовáть собі велике судно, ковчéгъ, и взять у ковчéгъ запáсу и всякої птицї, всякого звіря и скóту по пárі. Якъ погибло все въ воді, тогді водá спáла; Ної вийшовъ на сýшу и почáвъ жить на ввесь світъ одиñь изъ своёю семьею, хвáлячи Бóга.

Дозорділись изновъ одь Ної люде и розійшлись по всій землї, и не всі памятáли

Нóеву науку про Бóга и закóнь Ёго; багáто людéй почалí жить по грíшному своéму рóзуму и сéрцю, а не по Бóжíй прávdí. Бáчить тодí Госпóдь, что миръ у грíхáхъ изнóвъ погибáе, вýбрaвъ мéжъ людьмí прáведного чоловíка Авраáма и повелíвъ ёму зъ своíми домочáдцями и худóбою перейти въ далéку, незнакóму зéмлю. Усю ту зéмлю обіщаvъ Богъ оддáть ёго потóмкамъ и зъ ёго рóду явить Спасítеля мýровi, аби Авраáмове плéмe Бóжу прáвdu изъ рóду въ рíль перекáзувало.

Авраáма бувъ такíй же Богобоязливий синь Исаáкъ; у Исаáка такíй же прáведний синь Іáковъ. Сей назvávscь Изráílemъ и пошлó одъ ёго все плéмe Еврéйське зватьця Израíльтянами. Дванáдцять синíвъ давъ Богъ Іáкову, да не всí вдалисъ у отця. Позавíдовали братí мéншому брату Іóсифу, что отéць любить ёго бóльшъ за всíхъ, и продáлі въ Егíпетъ купцáмъ, а отцó сказáли, что хýжий зvírъ ёго зzívъ у полí.

*

лакавъ Іаковъ на ста́рости літъ за Іосифомъ, а Іосифу тимъ часомъ Богъ помагавъ на чужині. Продали ёго купці въ Егіп-ті великому пану, котóрий служивъ близько коло царя. Показавъ Іосифъ великий розумъ у своїй неволі, що довідавсь про ёго й самъ царь, и взявъ до сéбе, и зробивъ ёго великимъ царедворцемъ и правителемъ. Ажъ ось, за гріхъ людській не стало ставати хліба въ тому краї, де жили брати Іосифови, и прийшли вони въ Егіпетъ хліба куповати, и познáвъ іхъ Іосифъ, и перезувавъ усіхъ изъ старімъ отцемъ до сéбе.

пли діти и потомки Іаковови довго въ Егіпті въ достаткахъ, и розродилося велике племе, що почали боятица іхъ самі Египтяне, щобъ усімъ краемъ Евреї не за-владали. Почали Египтяне тоді Евреївъ ті-снити. Що новий царь у Егіпті, то нові роботи її податі на іхъ накладувавъ. Дове-

лі Египтіане Израїльтянъ до упадку; прийшлося погибати Божому народові. Ажъ ось озвавсь міжъ нимъ, по волі Божій, пророкъ Моисей, и великимъ розумомъ, и Божою силою, котроа єму далася, візволивъ народъ свій изъ-підъ кормиги Египетської. Отъ съ того-то часу почали що-году працювати пасху, а звалось пасхою ягні, котре імъ Израїльтяне передъ виходомъ изъ Египта. (¹)

Ісвободивши одь мучителя Фараона Египетського, пішлі Еvreї въ землю Ханаанську, котру обітовавъ Господь потомкамъ Авраамовимъ. Погнавсь Фараонъ за ними, щобъ завернути у Египетъ; а Моисей провівъ свій народъ черезъ море, якъ по суші: сила Божа єму помогала; Фараонъ же, кинувши слідомъ, потонувъ

(¹) Мстючі Египтіанамъ за Свій народъ, Богъ послалъ Ангела умертвіти всіхъ первороднихъ чадъ по Египту. Еvreї жъ, готуючи собі на остатню трапезу ягні, позначили свої двері ягнічною крівлю. 'Ангель-истребитель минавъ позначені двері, а по-Еврейськи минаєв говорилось насахъ, одь тогого назвалаася пасха.'

у морі зо всімъ своімъ військомъ. Отсé жъ чáсто въ цéркві воспівають, якъ Господь коня и всадника ввéрже въ море Чéрнное (Червóне). Такою піснею прославивъ Моисéй Бóга за спасéние нарóду Ёго одъ ярма Егíпетського.

Въ пятидесятій день давъ Господь своéму нарóдові черезъ Моисéя зáповіді на Синайській горі середъ грому и блискавиці. Сі дέсять зáповідей одъ Евреівъ, черезъ Христá, перейшій і до нась Християнъ. Самí жъ Евреі, осквернившись душою въ Егíпетській неволі, не разъ переступали іхъ, творили ідолъски жéртви и прогнівали Гóспода. Тимъ Господь сорокъ літъ не допускавъ іхъ до обітovanої землі, котóра текла мéдомъ и молокомъ, а водівъ по каменістій пустыні, підъ рукобю прорóка Моисéя и брата ёго, Аарона. Якъ жé перемéри старі лóде, котóрі були прихильніші до Егíпетськихъ звичаївъ, ніжъ до чистої Моисéевої науки, тогді допустівъ Господь Израїля опановáти зéмлю обітóвану.

врѣі, живучій въ землі обітovanії, були пе́рше підъ рукобю суддій изъ найрозумнійшихъ и поважніихъ стариківъ своіхъ; якъ же почали и тутъ псоватись и перестали слухать своіхъ властей громадськихъ, то Богъ повелівъ пророку Самуїлу поставить надъ ними царя. Пе́рвимъ царемъ у нихъ бувъ Саулъ. Не гараздъ правивъ вінъ народомъ, побивали Израїля на войні сусіде. Тоді прославивсь міжъ народомъ юноша Давидъ. Простого селянина бувъ вінъ синъ, игравъ на гусляхъ и складувавъ самъ пророчі псалмі, а на войні бувъ пе́рвий воїнъ. Сего пророкъ Самуїль, по волі Божій, поставивъ царемъ надъ Израїлемъ.

Давидъ бувъ царь богодухновенний, въ псалмахъ своіхъ пророковавъ вінъ мірові про Спасителя Іисуса Христя и восхвалювъ діла Божі и чудеса Їго. Сії псалмі всі вкупі зовуться Псалтиремъ и читаються въ

нашій Християнській церкві найчастійше. Пóслі Давíда царювáвъ синъ ёго, прему́дрий Соломонъ. Сей збудовáвъ великий храмъ істинному Богу въ Іерусалімі на Сионській горі и написáвъ мудрі прýтчи, ко́торі дойшли до нась у Біблії.

Пóслі Соломона, цárство ёго роспáлось на́двое, бо въ ёго сýна одбýвъ бльшу полови́ну Іеровоámъ. Сей цárствованъ у городі Самарії, и цárство ёго називáлось Израíльскимъ, а цárство Соломонового сýна звалось Іудéйськимъ. (⁽¹⁾) Въ Іудéйському цárстві держáлась чиста віра въ єдиного істинного Бога; Самаряне жъ одщепíлись одъ чистої віри; за се іхъ не злобíли Іудéї, а пóслі цурáлись іхъ, яко нечýстихъ, и въ закónі своїму постáвили — до нихъ не приторкáтись. Вбачаючи Господь погибель на́роду Свого, посилаў почасту прорóківъ,

(¹) Все влéмі Еврéйське ділілось на колíна, и всéкे колíно йшло одь Іáковового сýна. Отъ же при Соломоновому сýну осталось тілько два колíна, Іудéино и Вениамíнове: тимъ и цárство звалось Іудéйськимъ.

кото́рі говори́ли ду́хомъ Бóжимъ и наро́д уде́ржува-и одъ гріхівъ, пророку́ючи вели́кі біди и обітуючи Спасите́ля мі́рові, кото́рий при́иде на зéмлю спаси́ти миръ Своімъ слóвомъ и Своіми мýками.

Е слухали прорóківъ пі Іудеї, пі Самаряне чи Израїльтяне; враждовáли між се́бе, ділілись самі на се́бе, забувáли Бóга, нікчéмніли въ гріхáхъ и роскóшахъ. З те Господь попустíвъ іхъ підъ кormíгу – одніхъ Ассирийському, а другихъ Вавилонському наро́дові. Оттоді-то воспíкала Евреї на рікáхъ Вавилонськихъ, споминаю чи про свій Іерусалімъ и святú гору Сионъ и печáль не одну душу вернула до чисто віри въ єдиного Бóга. Продéржавши іхъ Богъ підъ чужозéмною кormíгою, давъ імъ іншé разъ вернутица въ прéдківську зéмлю тілько жъ не попрáвились ужé Іудеї, не зду жали стояти супротíвъ могúщихъ сусідъ ти́мъ часомъ вýросла сíла Рýмська и під гориúла підъ се́бе всю Іудею и Самаряни́ськ зéмлю.

Ідь Рімською кормігою працівъ Іудеями царь Продъ и при сёмуто царі прийшовъ у миръ Спаситель. Не було вже снаги въ народу Божого держати чисту віру; ужѣ бо всі почали мудрствовати по-идолопоклонськи и, читайочи въ пророчихъ книгахъ про Христя, толковали людамъ, що Вінъ прийде для тога, щобъ усіхъ народівъ підгорнути підь Іудейське іго, и що тогді Іудеї житимуть у багатстві, роскошахъ и веселостяхъ. Мало осталось такихъ, котрі розуміли, що Христосъ прийде звати людей у небесне царство, а не въ земне. Тимъ-то, запобігаючи всемирної погибелі, зміловавсь Богъ надь людьми и пославъ на землю Спасителя.

Ісусъ Христосъ родивсь одь непорочної Діви Марії. Духъ Святій найшовъ на Марію — и стала вона Богоматерью; одь неї бо родивсь Самъ Богъ, ставши для на-

шого спасенія такимъ якъ ми чоловікомъ, опрічъ гріха. Дойшовши півного зросту, вийшовъ Христосъ у пустиню, въ котрій живъ пророкъ Іоаннъ. Сей Іоаннъ звавъ людей до покайня, и хто каявсь, тихъ крестивъ у воді ріки Іордана. Прийшовъ до Їго Іисусъ Христосъ и повелівъ Себе тако жъ крестити, показуючи людямъ святу силу крещення. Тутъ зийшовъ зъ неба на Їго Духъ Святий передъ усіми людьмі, якъ голубъ, а Богъ Отець давъ гласть изъ неба и назвавъ Христя Своімъ *Синомъ возлюбленнимъ.*

Въ пустині вийшовъ Христосъ на проповідь и вибралъ собі изъ простишихъ и високихъ душено людей дванадцять чоловікъ учениківъ, або Апостолівъ. Навчаючи миръ правди Божої, одкривавъ Апостоламъ Своімъ всі тайни Божої благодаті и посилявъ іхъ міжъ нечестивихъ людей, яко овець міжъ вовкі. Знає бо Христосъ, що підімутця на Їго лукаві люде за Їго праведну науку, и осудять Їго, яко злочинця,

и заму́чить Ёго, и въ третій день Вінъ воскресне. Пророковавъ Вінъ Свою смерть и воскресение ученикамъ Своимъ, навчаячи ѹ іхъ не бояться ні гонительства людського, ні мукъ за Бóжу правду.

Боргами Христовими були найбільше книжинки (учителі закону) и фарисеї, котрі виповнили законъ передъ людьми, а въ серці були лукаві и тайно одь людей грішили всікими гріхами. Вони давніо вже почуялись убить Христá, да боялись народу, котрій ходивъ слідомъ за Христомъ, слухаючи Ёго науку. Тутъ одній изъ учениківъ Христовихъ Іуда Іскаріотський польстівсь на іхъ гропи и обявивъ де входити уночі Христá, якъ вийде Вінъ одній у глухé місто на молитву.

Христось зновъ, що прийшовъ часъ пострадасть Ёму за ввесь миръ, и на остатній Тайній Вечері благословивъ и розломивъ

хлібъ, пода́въ Своімъ ученикамъ и сказа́въ:
*Прійміте, ядите: сіе есть тело Моє, ёже
за вы ломімо, во оставленіе гръховъ!* Пóслі
взявшъ чашу зъ виномъ, восхвалівъ Бóга и
сказа́въ: *Пийте отъ неї всі: сія бо есть кровь
Мої Нôваю Завѣта, яже за вы и за мнóгія
изливáемая, во оставленіе гръховъ!* Сими
словами установи́въ Спаситель таинство
святого причащéния и на місто Вéтхого За-
віту Бóжого про Спасителя давъ Нôвий За-
вітъ Бóжий людямъ, що муками Спасителя
всяка вірина Єму душа спасéця.

Послі Тайної Вечéри вийшовъ Хри-
стосъ у садъ на молитву. Тутъ Іуда привівъ
на Ёго оружний нарόдъ одь кніжниківъ,
фарисеевъ и архиерéевъ Іудейськихъ; взяли
Ёго и повелі на судъ до найстáршого ар-
хиерéя Каіафи, а одь ёго до Пилата, Римсь-
кого намістника; осуділи Ёго неповинно на
смерть, мучили, згинуща́лись и роспяли на
кресті, яко бунтовниکа нарóдиего.

къ умѣръ Христоſъ на кресті, тіло
Ёго положили Богобоязливи люде въ гробъ;
а вороги Христови, знавши, по пророчимъ
кнїгамъ и по Ёго Само́го сло́ву, что трéба
Ёму воскрéснуть изъ мérтвихъ, пристáвили
до гробу сторожу. И воскрéсъ Іисусъ Хри-
стоſъ въ трéтій день по Писáнию, и явивсь
ученикамъ Своимъ, и сорокъ днівъ оставáвсь
ище э́тъ и́ми на землї, навчáючи іхъ, якъ
проповідати мýрові Евáнгелие правди Бó-
жої; послі тóго вознісся съ пречистимъ Сво-
імъ тіломъ на нéбо, обіцáвши Апóстоламъ
бути неодлúчино съ цéрквою Своёю и зо вся-
кою вíрною Ёму душéю до конця світу.

Іудéівъ бувъ що-рóку прáзникъ
Пятидесятниця, напáмять тогóдня, якъ давъ
імъ Богъ зáповіді черезъ Моисéя. Въ той
сáмий день зíйшовъ на Апóстолівъ Духъ
Святýй, и просвітівсь іхъ рóзумъ, и одкрý-
лась імъ всяка тáйна въ Писáнні Святому,

І почай воній говорить усікими язіками, в пійшій послі сего чуда по всіхъ земляхъ проповідати Евангелие правди Божої на всіхъ язікахъ и, бувши спершу простири и невченими людьми, перемоглъ своєю наукою премудрихъ и розумнихъ по всому миру. И до нашего часу идёт Апостольска наука черезъ православну Церкву, и всяка віра душа єю спасаєця.

КОРОТКА НАУКА

ХРИСТИЯНСЬКОІ ВІРИ.

Вопрось. Чого ти називаєшся Християнігъ?

Одвітв. Того, що вірую въ Господа нашого Іисуса Христя в живу по Святому Закону Їго.

Вопр. Чому навчає тебе православна Християнська віра?

Одв. Навчає всякої прауди и всякого добра.

Вопр. Де тобі показана ся благодатна наука?

Одв. Въ Святому Письмі.

Вопр. Що називається Святымъ Письмомъ?

Одв. Святымъ Письмомъ, або Священимъ Писаниемъ, називаються усі Пророчі и Апостольскиі книги.

Вопрόсъ. А кóротко де тобі все те покá зано?

Одe. У Сíмволі Вíри правослáвної, у Молáтві Господнíй и въ Зáповéдяхъ Бóжихъ.

Вопр. Щó назиváетца Сíмволомъ Вíри?

Одe. Назиváетца Сíмволомъ Вíри корóтка наука вíри правослáвної.

Вопр. Якъ читáетца Сíмволъ Вíри?

Одe. Вéрую во едíнаго Бóга Отцá, вседер-
жителя, Творцá нéбу и землí, вíдпымъ
же всéмъ и невíдпымъ. И во едíнаго Гó-
спода Іисúса Христá, Сына Бóжíя, едíно-
роднаго, Іже отъ Отцá рождéннаго прéжде
всехъ вéкъ: Свьта отъ Свьта, Бóга истинна
отъ Бóга истинна, рождéнна, не сотворéн-
на, единосúщна Отцú, Имже вся быша.
Нáсь рáди человéкъ, и нáшего рáди спа-
сéнія сшéдшаго съ небéсь, и воплотивша-
гося отъ Дúха Святá и Маріи Дéвы, и воче-
ловéчшиася. Распýтаго же за ны при Понтíй-
стéмъ Пíлатъ, и страдáвша, и погребéнна.
И воскрéшшаго въ трéтій день, по писáні-
емъ. И возшéдшаго на небесá, и сéдáнца
одеснúю Отцá. И паки грядúщаго со слá-
вою судíти живымъ и мéртвымъ, Егóже
цárствию не бýдетъ концá. И въ Дúха Свя-

таго, Господа животворящаго, Иже отъ Отца исходящаго, Иже со Отцемъ и Сыномъ спокланяется и славима, глаголавшаго Пророки. Во едину, святую, Соборную и Апостольскую Церковь. Исповедую едино крещение, во оставление греховъ. Чаяю воскресения мертвыхъ: И жизни будущаго века, аминь.

Вопр. Яка наука даєти тобі въ Символі віри?

Одв. Наука про єдиного Бога, славимого въ Святій Троїці; потімъ наука про Божу Церкву и її Тайства; а далі про воскресение мертвихъ и жизнь вічну.

Вопр. Якъ учитъ Символъ Віри про Бога, славимого въ Святій Троїці?

Одв. Учить, що Богъ есть единъ, только въ трохъ Лицяхъ, або Особахъ: Богъ Отецъ, Богъ Синъ, Богъ Духъ Святій. Не три Боги, а одинъ Богъ, и другого Бога нема ні на землі, ні на небі. Учить тако жъ, що Богъ, сотворивши все, що ми очима вбачаємъ и розумомъ досягаємъ, усімъ владіє и править по своїй волі.

Вопр. Якъ учитъ Символъ Віри про друге Лице, або Особу Святій Троїці?

Одніть. Учитьъ, что друге Лице Святой Троицы есть Богъ Синъ, единородный Синъ Божий, Господь и Спаситель нашъ Иисусъ Христосъ. Не есть Иисусъ Христосъ другий Богъ, а той же самий Богъ, что и Богъ Отецъ. Такъ якъ світъ, который сияє одъ світа, не есть другий світъ, а той же самий, одъ котрого вінъ сияє; такъ и Иисусъ Христосъ родивсь напередъ всіхъ вікъ одъ істинного Бога, а не сотворенъ, и самъ есть той же істинний Богъ. Учить тако жъ Символъ Віри, що Синъ Божий Иисусъ Христосъ, змішовавшись надъ наими, зйшовъ зъ неба на землю, родивсь одъ непорочної Діви Марії такимъ якъ ми чоловікомъ, oprіч гріха, найдиши Святого Духа, показавъ людямъ словомъ п.дломъ Божу волю и правду, принявъ за свою науку одъ нечестивихъ всікі мукі, умёръ на кресті, — все для того, щобъ умилосердитъ за насъ Бога Отця и спаситъ насъ одъ первородного гріха и одъ усіхъ іншихъ гріхівъ; умірши жъ на кресті, воскресъ на третій день и вознісся съ пречистимъ Своїмъ тіломъ на небо, а послі зновъ прийде ужé со слáвою на землю судити всіхъ людей, живихъ и мертвихъ.

Вопрόсъ. Якъ учить Символъ Віри про трéте Лицé Святой Троицї?

Отв. Духъ Святый есть той же Богъ, что Отéць и Синъ. Одъ Бóга Отця родившись Богъ Синъ, яко світъ одъ світа, и одъ Бóга Отця исходить Духъ Святый, яко світъ одъ світа. Святому Духові покланяємось таkъ, якъ и Бóгу Отцю и Бóгу Сину, и та жъ сама Ёму одъ нась честь и слáва; Святый Духъ всегда глаголавъ до людéй черезъ Пророківъ и Апóстолівъ.

Вопр. Якъ учить Символъ Віри про Бóжу Цéрковъ?

Отв. Учить, что Бóжа Цéрковъ есть едíна, что Бóжа Цéрковъ есть Собóрная и Апóстольская.

Вопр. Чогó Бóжа Цéрковъ едíна?

Отв. Того, что главá Цéркви Самъ Господь нашъ Іисусъ Христоcть.

Вопр. Чогó Бóжа Цéрковъ святá?

Отв. Того, что вона не мóжетъ у своїй предковічній науці погрішати, або збішатись пзъ прямої дорóги до цárства небéсного, бо управляетца Святимъ Духомъ, и паука ся зложена по Слóву Бóжому на вселéшсихъ.

собóрахъ первосвятителями всіхъ Христи-
йськихъ Церквей.

Вопр. Чого Бóжа Цéрковь Собóрия и
Апóстольская?

Одв. Собóрия тогó, що вона есть каеолí-
ческая, а каеволíческая значить *вселéнсь-
кая*, бо по всій вселéннїй, по всому світу
всі истинно вірующи люде всякого время
и всякого народу, всі воїн чада Собóриї
Цéркви; а Апóстольскою зовéтця Бóжа Цéр-
кви тимъ, що одъ самихъ Апóстолівъ Хри-
стóвихъ сохрание вона изъ роду въ рідъ
правослáвну науку и дáри Святого Дúха.

Вопр. Якъ Бóжа Цéрква сохрание изъ
роду въ рідъ дáри Святого Дúха?

Одв. Господь Іисусъ Христосъ вýбрали
двадцять Апóстолівъ и пославъ імъ зъ
неба Дúха Святого. Апóстоли проповідали
Евангелие по всому світу и всюди становили
священическалие, поставляючи духов-
нихъ пастирей; поставляли жъ воїн духов-
нихъ пастирей на священство, возла-
гаючи на голову імъ руки свої, а черезъ се
рукоположение сходивъ на пастирей шеві-
димо Духъ Святий, такъ якъ и на самихъ

Апостолівъ відіжно послі Христового вознесення. Святій Духъ даровáвъ рукоположеннимъ духóвнимъ пастиримъ силу и розумъ совершати Тáинства Церкви и наставляти людей віри. Съ тогó премя старші священнослужителі чи архієреї Бóжі до нашого часу рукополагають священиківъ и передавають імъ дары Святого Духа, и будуть передавати до конця світу.

Вопр. Скілько Церквиихъ Тáинствъ?

Одв. Сімъ: Крещение, Миропомáзание, Причащение, Покайнне, Священство, Бракъ и Елеосвящењие.

Вопр. Щó такé Крещение?

Одв. Крещение есть Тáинство, въ котóрому віруючий окунается три рази въ воді во імя Отця, и Сина, и Святого Духа, и симъ Тáинствомъ очищаєтца одъ первородного и всіхъ своїхъ гріхівъ, нарождаєтца новъ для жізни святой, Богоугодної и приймаєтца въ братство Святой Церкви. Церква бо всімъ намъ духóвна мати, и ми по Церкви всі—едине братство Христянське.

Вопр. Щó такé Миропомáзание?

Одв. Миропомáзание есть Тáинство, въ котóрому помáзуються при Крещениі чàсті

тіла и черезъ се Таинство сходять на крещенаго даръ Святаго Духа.

Вопр. Що таке Причащение?

Одв. Причащение есть Таинство, въ которому Христианинъ вкушае, въ видѣ хлѣба и вина, самаго Тѣла и Крови Христовои, во оставленніе грѣхъ и въ жизнь вічную.

Вопр. Що таке Покайніе?

Одв. Покайніе есть Таинство, въ которому Христианинъ, возжадавши исправить свою жизнь, кастиа передъ Священникомъ у грѣхахъ своихъ, и Богъ черезъ Свого Служителя одпускае єму грѣхъ. .

Вопр. Що таке Священство?

Одв. Священство есть Таинство, въ которому Духъ Святій, черезъ Архиерейське рукоположеніе, поставляє достойнио вѣбранаго Священника совершать Таинства и наставлять людѣй закону Божому.

Вопр. Що таке Бракъ?

Одв. Бракъ есть Таинство, которымъ женихъ и невеста, по добрій волі, сочетаютца въ одну пару, благословленіемъ Церкви, для чистаго сожития и благословленнаго рожденія и воспитанія дітей.

Вопр. Що таке Елеосвяще́нне?

Одв. Елеосвяще́нне або Масло́свя́тінє єсть Таинство, въ которому боліщого тяжкихъ недугомъ помазують освяще́нніи елеемъ, молятия объ ёго исцілені, и Богъ прощае єму гріхі рা�ди усерднихъ молитовъ ёго и покайния.

Вопр. Якъ учить Символъ Віри про воскресеніе мертвихъ и про будущу жизнь?

Одв. Учить, что всі померши люде колись воскреснутъ пзъ своімъ тіломъ, и вже тоді тіло іхъ буде нетлінне и нерозрушиме, и не буде конця блаженству добрихъ людей и мукамъ людей нечестивихъ.

Вопр. Якъ можеть чоловікъ зробити добримъ?

Одв. Черезъ благодать, чи то спасительную силу Божу, которую ми получаемъ одъ Бога по нашій вірі молитвою.

Вопр. Яка молитва найлучча пзъ усіхъ молитовъ?

Одв. Та, котрою Самъ Господь нашъ Іисусъ Христосъ учивъ Апостолівъ.

Вопр. Якъ читаєти Молитва Господня?

Одв. Отче нашъ, Иже еси на небесахъ: да святиться імя Твоє, да прійдетъ царствіе

Твоé: да будеть вóля Твой, яко на небесí и на землí. Хлъбъ нашъ насущный дажь намъ днесъ, и остави намъ долгы наша, яко же и мы оставляемъ должникомъ нашими. И не введи насъ во искушениe, но избави насъ отъ лукаваго. 'Яко Твоё есть царство, и сила, и слáва, во вѣки, аминь.

Вопр. Чого ми прósимъ у Бóга словáми: да святýтся імѧ Твоé?

Одв. Прόсимъ мýрної и любовної жýзни, бо імѧ Бóже святýтца міжъ нами тілько мýрочъ и любовью.

Вопр. Чого прósимъ словáми: да прийдетъ цáрствie Твоé?

Одв. Прόсимъ, щобъ воцарилася Бóжа ирáвда на землі, бо ні въ кому немá прáвидъ безъ помýлки, тілько въ единому Бóзі.

Вопр. Чого прósимъ словáми: да будеть вóля Твой?

Одв. Прόсимъ, щобъ усé на землі робíлось по вóлі Бóжії, бо вóля Бóжа розумнійша одъ усякої земної вóлі.

Вопр. Чого прósимъ словáми: хлъбъ нашъ насущный дажь намъ днесъ?

Одв. Прόсимъ, щобъ Богъ тілько сей день

продергавъ часъ на світі, а думкою про
дальше врёмя себé не тревожимъ, не знаю-
чи, що зъ наамп буде и надіючись на Го-
спода.

Вопр. Чого просьмъ словами: остави
наамп долги нааша?

Одв. Просьмъ, щобъ Богъ простівъ намъ
гріхі наши, такъ якъ и ми прощаємъ тимъ,
хто виноватъ передъ наами.

Вопр. Чого просьмъ словами: не введи
наась во искушениe?

Одв. Просьмъ одвернути одъ насъ такій
случай, въ которыхъ трудео вберегтись одъ
гріхá.

Вопр. Чого просьмъ словами: избави насъ
отъ лукаваю?

Одв. Просьмъ избавити насъ одъ усікого
зла и одъ начальника всему злу, лукавого
диявола, который есть нашъ найлютіший
ворогъ, бо помогає намъ у всікому гріху,
одъ найменшого до найстраничішого, и
черезъ гріхъ хоче наадъ наами наповати.

Вопр. Де показані тобі правила Бого-
угодної жізни?

Одв. Въ десяті Заповідяхъ Божихъ.

Вопр. Якъ читаються Божі Заповіді.

Одє. Пέрва зáповідь: Азъ есмь Госпόдь
Богъ твой, да не бúдуть тебъ бóзы ииіл
развѣ Менѣ.

Дрúга зáповідь: Не сотворі себѣ кумý-
ра, и всякаго подобія, елїка на небесí горѣ,
и елїка на землї нíзу, и елїка въ во-
дахъ и подъ землéю, да не поклонишися
имъ, ии послужиши имъ.

Трéйтia зáповідь: Не вóзмеш имене
Гóспода Бóга твоегó всуе.

Четвéрта зáповідь: Пóмни день суб-
ботній, бже святити егó: шесть дней дѣ-
лай, и сотвориши (въ нихъ) вся дѣла твой,
въ день же седмый суббо́та Гóсподу Бóгу
твоему.

Пýта зáповідь: Чти отца твоегó и ма-
терь твою, да благо ты бúдетъ, и да долго-
лїтенъ бúдеши на землї.

Шéста зáповідь: Не убiй.

Сéма зáповідь: Не премобы сотворі.

Вóсьма зáповідь: Не укради.

Девýта зáповідь: Не послушствуй на
друга твоегó свидѣтельства ложна.

Десýта зáповідь: Не пожелай жены ис-
кренняго твоегó, ии пожелай дому ближняго
твоегó, ии селá егó, ии рабá егó, ии ра-

быши егó, ни волá егó, ни осла́ егó, ни вся-
каго скотá егó, ни всегó, еліка суть ближ-
няго твоегó.

Вопр. Чому́ навчáе тебé перва́ заповідь?

Одв. Навчáе знати, почита́ти, боя́ться и
люби́ти єдиного тілько Бóга.

Вопр. А якъ трéба почита́ти Святíхъ Бó-
жихъ?

Одв. Не такъ, якъ Само́го Бóга, а тілько
якъ угóдниківъ Бóжихъ, котóрі молятица Бó-
гу за наше спасéнне; іщé жъ трéба стара-
тись намъ и жить такъ, якъ воїнъ жилъ на
світі, въ незлóбі, братолюбіи и всякому
добрі.

Вопр. Чому́ навчáе тебé друга́ заповідь?

Одв. Навчáе цурáтись ідолівъ и не ве-
лять покланя́тись піякій твáрі такъ, якъ
Бóгу.

Вопр. Якъ трéба чéствовати святій ико-
ни?

Одв. Трéба іхъ чéствовати, а не боготво-
рить, затýмъ що ико́ни на тé тілько постáв-
лені, щобъ ми, дíвлячись на іхъ, споминá-
ли діла́ Бóжі и угóдниківъ Ёго, и возноси-
лись умомъ до Бóга и до Святіхъ Бóжихъ.

Вопр. Чому́ навчáе тебé трéпти заповідь?

Одв. Навчáе не призивáть Бóжого імѧ всúє, чи то дúрио, а призивáть тілько въ молитві и въ великому случаі, коли немá іншого свидітеля и застúпника пра́вди, опріч Бóга. Тýмъ-то бóжучись, або присягáючи, трéба призивáть імѧ Бóже зъ великою шанобою и страхомъ.

Вопр. Чому навчáе тебé четвérта заповідь?

Одв. Навчáе въ воскрéсні дні и въ празнику оставлять усі дíла и роботи, приходить у цéркву, а дóма весті добру розмóву, угóдину Гóсподу.

Вопр. Чому навчáе тебé пята заповідь?

Одв. Навчáе шановáть и поважáть отці й матіръ, а съ тимъ и всякого, хто объ насть радіе, якъ отéць и ма́ти.

Вопр. Чому учить тебé шéста заповідь?

Одв. Учить не убивáть людéй.

Вопр. Чимъ чоловíкъ убивае чоловíка?

Одв. Убивае не однýми рукáми, а ѹ язи-
комъ. Хто кому заподіє якé зло, той ужé
тимъ зломъ и вбивае чоловíка. Смерть хоть и
не скоро прийде, а Богъ знає, хто вко-
ротішь чоловíкові вíку обýдою, печáлию,
иujdoю и всякимъ іншимъ злонъ. Тýмъ-

то страшно обижати кого бъ ні будо, щобъ не вчинитись Кайномъ передъ Господомъ.

Вопр. Чому учить тебе сема заповідь?

Оде. Учить жити непорочно зъ другимъ піломъ, такъ щобъ п себѣ до гріха не доводить п нікого іншого не спокушати ледачими словами п ділами.

Вопр. Чому навчає тебе восьма заповідь?

Оде. Навчає не займати нічого чужого, п щобъ одъ мене не будо шкому шляхого убитку чи въ грошихъ, чи въ худобі, чи въ пашні, чи въ чому бъ ні будо, що не моє, а чуже добро.

Вопр. Чому навчає тебе девята заповідь?

Оде. Навчає не клеветасть, не говорить неправди на другого, чи то въ свідітеляхъ, чи то въ донбсі, чи то въ осуді, щобъ я чужого діла й слова не зненажають противъ сопісти мої.

Вопр. Чому навчає тебе десята заповідь?

Оде. Навчає, щобъ я не дививсь завідливимъ окомъ на чуже добро, бо одъ зависти чоловікъ, не поберігши, покуситя п на зло другому чоловікові.

ПОСЛОВИЦІ.

Пословиця живе зъ давніхъ давенъ міжъ народомъ. Се вамъ прѣдківський завіть, якъ трéба світъ розуміти, якъ міжъ людьми обертацись. Чоловікъ одинъ по собі помілбетца въ слові и въ мові, скаже не до ладу, зробить не до розуму. Якъ же увесь народъ устоїтца на якому розумному да доладніому слові, то такé слово буде вже не хибне. Такъ-то, хто хоче піддержать свою річъ, щобъ більше діно ій віри, що вона не дуриця, той обираєтца на пословицю, яко на отцёвське й прѣдківське добре вішprobоване слово. Отсé жъ на науку всікому печатаемъ и тутъ котóрі краї пословиці.

Богъ — Ба́тько: якъ буде насть держати,
то буде її годовати.

Богъ бачить зъ неба, що кому́ трéба.

Кому́ Богъ поможе, то все переможе.

Добре братство краще багатства.

Дурень камінь у воду вкіне, а десять розумнихъ не витягне.

Не плюй у колбазъ: згодитца шапітця.

Правда не втоне въ воді, не згорить у огні.

Не той козакъ, що поборовъ, а той, що вивернувсь.

Брехнєю світъ прїдешъ, да назадъ не ве́ришся.

Де врода, тамъ и сила.

Не вмірає віковий, тілько часовий.

Отцёва ї мательна молітва зо дна моря рятує, а проклінъ у калюжі топить.

Прóханий шматокъ горло дерé.

За дурною головою нема ногамъ упокóю.

Кого Богъ хóче покарати, то пérше рóзумъ одiйме.

Лінівий двайч рóбить, скупий двайч трáтить.

Чужé переступí, да не займí.

Віори мілко, а посій рідко, — уродитца ділько.

Булб вчýти, якъ у-перекъ подушечки лежаю, а вже вподовжъ!

Науки за плечима не носять.

Не штúка наука, а штúка рóзумъ.

Розумний мольтця, а дурень плаче.

Душі не вбиваї — правду пиявляй.

Нехай буде, якъ кажуть люде.

Громада — великий чоловікъ!

Поти старець плохий, поки собаки не
оступлять.

Не той убогий, що мало має, а той, що
багато жадає.

Хто го́денъ, той не голо́денъ.

Трудяща копійка годує до віка.

Хвали чужé, а своé й безъ похвалокъ
добрé.

Ледача та дівка, що сама себе хвáить.

Не будь ні гіркій, ні солодкий: будешъ
гіркій — прокленутъ, а солодкий — прогни-
нутъ.

Що буде, те буде, а буде тé, що Богъ
дасть.

АРИӨМЕТИКА.

Наука Ариометтика навчає насъ, якъ весті щоть абó лічбу всікої вещи и всікого діла. Для сёго трéба знатъ, якъ пíшутца цíфри, котóрими ведéтца щоть. Пíшутся вони такъ:

Однъ .	1.
Два	2.
Три .	3.
Чотирі	4.
Пять	5.
Шість .	6.
Сімъ	7.
Вісімъ .	8.
Девять.	9.
Десять. .	10.
Одипáдцять .	11.
Дванáдцять .	12.
Тринáдцять .	13.
Чотирнáдцять	14.

П'ятнадцять .	15.
Шістнадцять	16.
Сімнадцять .	17.
Вісімнадцять .	18.
Дев'ятнадцять	19.
Двадцять . .	20.
Трідцять . .	30.
Сорокъ . .	40.
П'ятьдесятъ	50.
Шістьдесятъ.	60.
Сімдесятъ . .	70.
Вісімдесятъ .	80
Девяносто . .	90.
Сто . .	100.
Двісті .	200.
Триста . .	300.
Чотириста	400.
П'ять сотъ	500.
Шість сотъ .	600.
Сімъ сотъ .	700.
Вісімъ сотъ .	800.
Дев'ять сотъ .	900.
Тисяча . .	1000.
Дві тисячі	. 2000.
Три тисячі .	. 3000.
Чотири тисячі .	. 4000.

П'ять тисячъ	5000.
Шість тисячъ .	6000.
Сімъ тисячъ	7000.
Вісімъ тисячъ .	8000.
Дев'ять тисячъ .	9000.
Десять тисячъ .	10000.

Онē жъ пέрві ціфри: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 зовутся *одиницями*, потімъ ажъ до 99 зовутся *десятками*, а далі *сотні* и *тисячи*. Нехай буде нашісане такé число 8952; то одиниці будуть стоять на пérвому місті одь правої руки, и іхъ тутъ 2; десятки на другому, и іхъ тутъ 5; сотні на трéтєму, и іхъ тутъ 9; тисячи на четвéртому, и іхъ тутъ 8. Тамъ и читається се число такъ: вісімъ-тисячъ, дев'ять-сотъ, пять десятъ, два. Коли жъ пишутся десятки тисячъ, то будуть стоять на пátому місті, сотні тисячъ — на шéстому, миліони — на сéмому. Нехай стойтиме такé число: 2862528. Хто хоче ёго прочитатъ, той перелічить ціфри, почавши одь правої руки. Послідня ціфра 2 буде сéма по щоту; значить вона покáзує, что се не дві сотні, не дві тисячи, а два миліони. Нижче миліонівъ стоять сотні тисячъ. Отъ в читаемъ: два миліони, вісімъ сотъ тисячъ. Нижче сотень тисячъ стоять десятки тисячъ, а ще нижче стоять тисячи. Отъ в читаемъ: два миліони, вісімъ сотъ шість десятъ дві тисячи. Нижче тисячъ стоять сотні, а тамъ десятки, а нижче всіль одиниці. Отъ в читаемъ: два миліони, вісімъ сотъ, шість

десять дві тисячи, п'ять сотъ двадцять вісімъ. Якъ же кото́ре місто порожнє, що нема збо оди́нць, збо десятківъ, збо сотенъ, чи тисячъ, то пішутца тамъ 0 и читаючи не вимовляєтца ніякъ. Отъ сто́йтъ 500. На пе́рвому місті 0, на дру́гому 0, а на треті́му 5; третій місто показує сотні,—зна́читъ п'ять сотъ рівно, безъ деся́тківъ и оди́нць. Нехай же сто́йтъ такé число: 20048. На пе́рвому місті вісімъ оди́нць, на дру́гому чоти́рі деся́тки, зна́читъ сорокъ вісімъ, а на треті́му сотенъ нема, на четвёртомъ тисячъ нема, а на пято́му деся́тківъ тисячъ два. Отъ и читаєтса: двадцать тисячъ сорокъ вісімъ.

Навчáвшись писа́ти и вимовляти чи́сла, можна імъ робитъ спра́ви, кото́рихъ чоти́рі: складáнне, облічъ, помножéнне и поділь.

ПЕРВА СПРАВА, СКЛАДÁННЕ.

Складаютса чи́сла такъ. Пішутца одні підъ другими такъ, щобъ оди́нці стояли підъ оди́нцями, деся́тки підъ деся́тками, сотні підъ сотнями, и далі, и далі. Отъ у тéбе на одній хіві уродило 23 коня жита, на дру́гій 114, на третій 52, на четвёртій 240. То й запиши іхъ такъ:

23

114

52

240

Теперъ підчеркні в складу 3 да 4 буде 7, да 2 буде 9, и пиші 9 підъ чертю. Потіжъ складу такъ десятки: 2 да 1 буде 3, да 5 буде 8, да 4 буде 12; пиші 2 підъ десятками, а 1 односій до сотень и складу підъ півъ сотні: 1 да 1 буде 2, да ще 2 буде 4; пиші 4 підъ сотнями. Отъ и вийде воно въ тёбе такъ:

$$\begin{array}{r} 23 \\ 114 \\ 52 \\ \hline 240 \\ \hline 429 \end{array}$$

Теперъ и бачишъ, що въ тёбе всёго вродило на чотирохъ півахъ 429 пінь.

Лбо отъ ти продаешъ жито. У першій разъ продавъ и записаъ 352 пудъ; у другій разъ 800 пудъ; у третій 1028 пудъ, у четвертій 23562 пудъ, у п'ятій 2241 пудъ, у шостій 389 пудівъ. Зможі іхъ такъ, якъ показано, то й будешъ знатъ, скілько всіхъ пудъ ти вінprodавъ за шість разъ. Віннішешъ іхъ и зліскашъ. (Нулі чиняють при складуванні.)

$$\begin{array}{r} 352 \\ 800 \\ 1028 \\ 23562 \\ 2241 \\ 389 \\ \hline 28372 \end{array}$$

Виходить, що ти продавъ 28372 пуда. Още ють тай
числа, которі складаються, зовутся складаємі, а ко-
торе виходить послі складання підъ чертою, зовутся
суммою.

Отъ іще задачи:

1526	5621	2638
4200	102	1021
3681	3626	30000
1186	21500	80020
10593	60299	50300
	91148	261
		164240

ДРУГА СПРАВА, одлічъ.

Ся справа робитца тоді, якъ трéба изъ якого числа
одлічить яку чàсть. Отъ у тéбе на рукáтъ 3849 ру-
блівъ, а тобі трéба одлічить, юбо оділіть изъ іхъ 1427
рублівъ, то, щобъ узвáти, скілько въ тéбе останетши.
пиші спервá одно число, а підъ нимъ друге и підчерк-
ни, оттакъ:

$$\begin{array}{r} 3849 \\ - 1427 \end{array}$$

Тéперь одлічуй однійці одъ однійць — 7 одъ 9
бude 2 — и пиші підъ однійцями упізу підъ чертю:
потімъ десятки — 2 одъ 4 бude 2 — и пиші підъ чер-

тому; далі сотні — 4 одь 8 буде 4 — и наші під' сотнами; а далі тисячи — 1 одь 3 буде 2 — и наші визу. Тоді вийде въ тёбе такъ:

$$\begin{array}{r} 3849 \\ - 1427 \\ \hline 2422 \end{array}$$

Отъ и знаешъ, что въ тёбе осталось 2422 рублі.

Знай же, что первое число, одь которого одічуюшъ, зовѣтца зменшаеме; другое, чи котоное одічуюшъ, зовѣтца одічуеме; а третє, что остаётца за ёдіччу, зовѣтца останокъ.

Частво бувáє, что у зменшаемому числу одиціць менше, ніжъ число одиціць у одічуемому, або тожъ, у десяткахъ, чи сотняхъ, чи то; тоді займають одиціць одь сусіднїї цифри зъ лівої руки да її одічують наль двохъ. Отъ такой прикладъ:

$$\begin{array}{r} 532 \\ - 261 \\ \hline \end{array}$$

Тутъ 1 изъ 2 буде 1. Отъ и підпішемъ підчеркнутими:

$$\begin{array}{r} 532 \\ - 261 \\ \hline 1 \end{array}$$

Далі 6 изъ 3 не можна одічіти, бо 3 менше 6: то займаешьъ зъ лівого боку одиціцю и вже тоді 6 одь 13 буде 7. Отъ и підпішемъ:

$$\begin{array}{r} 532 \\ - 261 \\ \hline 71 \end{array}$$

Теперъ осталось 2 възь 5, а одѣ 5 запалі ии одніцю, то вже 2 възь 4 буде 2. Отъ я підпішемъ:

$$\begin{array}{r} 532 \\ - 261 \\ \hline 271 \end{array}$$

Отъ ище задачи:

$$\begin{array}{r} 63201 & 40003 & 82728 \\ - 32640 & - 12321 & - 35689 \\ \hline 30561 & 27682 & 47039 \end{array}$$

ТРЕТЬЯ СПРАВА, поможёис.

Ся справа толі бувास иужна, якъ однѣ й те же самѣ числа, отъ хоты бї 322, трёба було вайтъ пятьдесятъ чи двадцать разъ. Отъ нехай ти заплативъ кому чотирі разы по 322 рублівъ, и коли хочешъ знатъ, скілько всёг҃о ти заплативъ, плюшь 322, а підъ одніцами пиші 4, и підчеркні, оттакъ:

$$\begin{array}{r} 322 \\ \underline{-} \quad 4 \end{array}$$

Теперъ поможай на 4 шерше одніці, потімъ десатки, потімъ сотні, и підпісуши усіаке на своїму жеті. Оттакъ чотирижды 2, або чотири разы 2, або дважды чотири, се все однѣ буде 8, и ший підъ одніцами.

Ізновъ двіжди 4 буде 8; єю шіфру пиші підъ десятками. Далі чотирижди 3, або тріжды 4, буде 12; пиші підъ сотнями. Отъ и вийде тъ тѣкъ:

$$\begin{array}{r} 322 \\ \times 4 \\ \hline 1288 \end{array}$$

Теперъ и знаєшъ, що за чотирі рази заплативъ ти 1288 рублівъ.

Заміть же, що перве число, котре помножаєтца, зовѣтца **множисиме**; друге число, на котре помножаєтца перве, зовѣтца **множитель**; а третє число, котре виходить одъ помноження, зовѣтца **добутокъ**.

Отъ ішё задача:

$$\begin{array}{r} 754 \\ \times 3 \\ \hline 2262 \end{array}$$

Тутъ тріжды 4 буде 12; то 2 пішетца, а 1 замічаєтца. Після тріжды 5 буде 15, да той 1, що замітивсь, буде 16. Отъ 6 пішетца, а 1 ізновъ замічаєтца. Далі тріжды 7 буде 21, да 1, то буде 22. Знайдти три рази 754 буде 2262.

Індѣ задача: 5413 узять 32 рази. Отъ и пишень:

$$\begin{array}{r} 5413 \\ \times 32 \\ \hline 10826 \\ 16239 \\ \hline 173216 \end{array}$$

Тутъ помножили мн 5413 пёрше на 2, отъ и вийшло підъ чертю 10826; потімъ помножили на 3 и почали підписувать противъ 3-тъ, а посді підчеркнули, да обидва добутки зложили такъ, якъ робитца складає. Отъ и знаємъ, що якъ узять 5413 тридцать два рази, то буде 173216.

Нехай же буде така задача:

$$\begin{array}{r} 5000 \\ \times 20 \\ \hline \end{array}$$

Се знáчить, щобъ 5000 узять 20 разъ. Тоді підчеркнуть и всі нулі виставить у-рядъ, а числа помножить. Отъ и вийде:

$$\begin{array}{r} 5000 \\ \times 20 \\ \hline 100000 \end{array}$$

Отъ іще задачі:

$$\begin{array}{rcc} 30080 & 4620 & 43465 \\ \times 30 & \times 340 & \times 3002 \\ \hline 902400 & 184800 & 86930 \\ \cdot & 1386 & 130395 \\ \hline 1570800 & & 130481930 \end{array}$$

Помножаючи на яку-небудь цифру, трéба починати підписувать якъ-разъ противъ неї. Отъ нехай би 522 трéба було взяти 333 рази; то помноженіє пишеться такъ:

$$\begin{array}{r} 522 \\ 333 \\ \hline 1566 \\ 1566 \\ \hline 173826 \end{array}$$

А щобъ добръ помножатьъ, трёба вівчитъ таблічку помноженія, кото́ра тутъ приведена. Читатъ же її такъ: Дважды два — четырі, дважды три — шість, и далі; а якъ дійдешъ до трохъ, то тройжды читай; до четырёхъ — четырнажды, до пяти — пятьма до шести — шестьма, до семи — сема, до восьми — восьма, до девяті — девятъма.

Таблицка помножения.

2	×	2	=	4	5	×	5	=	25
2	×	3	=	6	5	×	6	=	30
2	×	4	=	8	5	×	7	=	35
2	×	5	=	10	5	×	8	=	40
2	×	6	=	12	5	×	9	=	45
2	×	7	=	14	5	×	10	=	50
2	×	8	=	16					
2	×	9	=	18	6	×	6	=	36
2	×	10	=	20	6	×	7	=	42
					6	×	8	=	48
3	×	3	=	9	6	×	9	=	54
3	×	4	=	12	6	×	10	=	60
3	×	5	=	15					
3	×	6	=	18	7	×	7	=	49
3	×	7	=	21	7	×	8	=	56
3	×	8	=	24	7	×	9	=	63
3	×	9	=	27	7	×	10	=	70
3	×	10	=	30					
					8	×	8	=	64
4	×	4	=	16	8	×	9	=	72
4	×	5	=	20	8	×	10	=	80
4	×	6	=	24					
4	×	7	=	28	9	×	9	=	81
4	×	8	=	32	9	×	10	=	90
4	×	9	=	36					
4	×	10	=	40	10	×	10	=	100

ЧЕТВЕРТА СПРАВА, ПОДІЛЪ.

Ікъ би кому трёба було поділить на рівні часті гропи, або жито, то для сего есть у Арифметиці справа поділъ. Оть нехай би трёба було 483 поділить на 23 рівні часті; то пишуть такъ:

$$483 \overline{)23}$$

Оце же 483 зовётца дільже, а 23 дільтель, а всяка 23 часті буде зватись частіна. Беремъ заразъ дві цифри одъ лівої руки, іменно 48 и говоримъ 23 у 48 буде 2 рази. И пишемъ:

$$\begin{array}{r} 483 \overline{)23} \\ \underline{2} \end{array}$$

Потімъ 23 помножаєшъ на 2 и відпісуюшъ добутокъ підъ 48; іменно:

$$\begin{array}{r} 483 \overline{)23} \\ \underline{46} \quad 2 \end{array}$$

Іде одмінить добутокъ 46 одъ 48. Останиетца підъ чертюю 2. До числа добаєшмо третю цифру 3; буде підъ чертюю 23; и тогді задача явитса вже такою:

$$\begin{array}{r} 483 \overline{)23} \\ \underline{46} \quad 2 \\ \hline 23 \end{array}$$

Изновъ говоримъ 23 у 23 буде 1 разъ; изновъ пишемъ у частині 1; помножаєшъ на єго 23 и добутокъ

одічуємъ оль 23 ; въ остатці не буде нічого. А задача
вистає такою :

$$\begin{array}{r} 483 \Big| 23 \\ 46 \quad\quad\quad 21 \\ \hline 23 \\ 23 \\ \hline \end{array}$$

Отъ и вийшло , що якъ поділити 483 на 23 часті ,
то всяка часть буде 21 .

Буває часомъ , що приносавши до остатку одну циферу ділімого , ділитель въ єму не підішвидетца ; въ такому разі пишуть у частині 0 , а до остатку додають другу циферу ділімого и роблять сираву , якъ вказано .
Се трапитца въ сізь задачахъ :

$$\begin{array}{r} 65683496 \Big| 20 \\ 60 \dots \dots \quad | 3284174 \\ \hline 56 \dots \dots \\ 40 \dots \dots \\ \hline 168 \dots \dots \\ 67508 \Big| 42 \qquad 160 \dots \dots \qquad 300022 \Big| 130 \\ 42 \dots \dots \quad | 1607 \qquad 83 \dots \dots \qquad 260 \dots \dots \quad | 2307 \\ \hline 255 \dots \dots \qquad 80 \dots \dots \qquad 400 \dots \dots \\ 252 \dots \dots \qquad \hline 34 \dots \dots \qquad 390 \dots \dots \\ \hline 308 \qquad \qquad 20 \dots \dots \qquad 1022 \\ 294 \qquad \qquad \hline 149 \dots \dots \qquad 910 \\ \hline 14 \qquad \qquad 140 \dots \dots \qquad \hline 112 \\ \hline \qquad \qquad 96 \\ \qquad \qquad 80 \\ \hline \qquad \qquad 16 \end{array}$$

ПОВІРКА ЧОТИРОХЪ СПРАВЪ.

Повірить, чи такъ зроблено складаннє можна черезъ оділичъ. Одіїнути однігъ рядъ складаємихъ чисель, а всі безъ єго зложити и одіїчить одъ сума. Коли въ остатонку вийде одіїнущий рядъ, то нема въ складанні помилки. Зробимо прикладъ:

$$\begin{array}{r} 1620 \\ 120 \\ 580 \\ \hline 2320 (*) \\ 700 \\ \hline 1620 \end{array}$$

Повірка оділичу робитца черезъ складаннє. Зложити одіичуєме зъ остатонкомъ, якъ вийде зменшаеме, то нема помилки. Прикладъ:

$$\begin{array}{r} 2683 \\ 1500 \\ \hline 1183 \\ \hline 2683 \end{array}$$

(*) Тутъ однідасця перший рядъ складаємихъ чисель 1620, а складуються два остатні ряди 120 и 580, якъ одіичити сума, що вийшла одъ сюга вже складання, 700, одъ сумми, що попередь вийшла, то оть въходять одіїнущий рядъ 1620.

Повірка помноження робитця черезъ поділь. Поділить добутокъ на множителя, въ колі вийде помножене, то нема поミлки. Прикладъ:

$$\begin{array}{r} 4286 \\ \quad 32 \\ \hline 8572 \\ 12858 \\ \hline 137152 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 137152 | 32 \\ 128\dots | 4286 \\ \hline 91\dots \\ 64\dots \\ \hline 275. \\ 256. \\ \hline 192 \\ 192 \\ \hline + \end{array}$$

Повірка поділу робитця черезъ помножене. Помножити частину на ділителя и приложитъ остаточокъ, въ колі вийде ділите, то нема поミлки. Прикладъ:

$$\begin{array}{r} 8620 | 55 \\ 55\dots | 156 \\ \hline 312. \\ 275. \\ \hline 370 \\ 330 \\ \hline 40 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 156 \\ 55 \\ \hline 780 \\ 780 \\ \hline 8580 \\ 8580 \\ \hline 8620 \end{array}$$

НАЗВАНІ ЧІСЛА.

Числа самі по собі, якъ оть: 2, 8, 100, зовуться *простими*; якъ же вони якъ-небудь названі, якъ оть: 2 пуди, 8 рублівъ, 100 верстъ, то зовуться *названими*.

Щобъ добръ висчитувать позначені числа, трѣба знать усікі звания. Для сего виачи оню роєшись:

У версті 500 сажнівъ; у сажні 3 аршина; у аршині 16 вершківъ.

У чѣтверті 8 четвериківъ єбо міроекъ, у четверику єбо мірці 8 гарніцівъ.

У пуді 40 фунтівъ; у фунті 32 лоти; у лоті 3 золотинки.

У годі 12 місяцівъ, у місяці 30 днівъ (*), у дні 24 часій, у часі 60 минутъ. А всѣго въ году триста шістьдесятъ пять днівъ.

У рублі 100 копійкъ.

СПРАВА РОЗДРІБЪ.

Трапляєти въ щоті роздробитъ на найменші звания яке-шебудь число. Си сирава зовѣтия роздрібъ; а робити вони такъ. Нехай би довелось роздробитъ 4 версті, 28 сажнівъ и 2 аршина на вершки, щобъ знать скілько вершківъ вийде изъ 4 верстъ, 28 сажнівъ и 2 аршина. То заразъ 4-версті поміжичъ на 500 сажнівъ, бо въ версті сажнівъ пять сотъ. Вийде вони такъ.

(*) Місяці не всі рівні, юменно: у генварі 31, у февралі 28, а въ високосний годъ 29 днівъ, у березні 31, у квітні 30, у травні 31, у червні 30, у липні 31, у липні 31, у серпні 31, у вересні 30, у жовтні 31, у листопаді 30, у грудні 31 день.

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \end{array}$$

До сіль 2000 сажнівъ, которі вийшли съ 4 верстъ, прикладуемъ таі 28 сажнівъ, которі есть у задачі.
Вийде такъ:

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \\ 28 \\ \hline 2028 \text{ сажнівъ.} \end{array}$$

Щобъ узнать, сколько въ сіль 2028 сажнівъ аршинъ поможимъ іхъ на 3, бо въ сажні три аршины.
Вийде такъ:

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \\ 28 \\ \hline 2028 \text{ сажнівъ} \\ 3 \\ \hline 6084 \text{ аршинъ} \end{array}$$

До сіль 6084 аршинъ приложимъ 2 аршины, которі есть у задачі; вийде 6086 аршинъ. Щобъ узнать сколько въ нихъ вершківъ, поможимъ 6086 на 16, бо въ аршині 16 вершківъ. Тоді вся справа вийде въ нась такъ:

$$\begin{array}{r} 4 \\ \times 500 \\ \hline 2000 \\ + 28 \\ \hline 2028 \text{ сажнівъ} \\ \times 3 \\ \hline 6084 \\ + 2 \\ \hline 6086 \text{ аршинъ} \\ \times 16 \\ \hline 36516 \\ 6086 \\ \hline 97376 \text{ вершківъ.} \end{array}$$

Крестикъ $\times$ ставитца въ спрѣватъ для тога, щобъ означить помноженіе, крестикъ $+$, щобъ означить складаніе, а значокъ — показує оділчъ.

Такъ же роздробляються въ всі інші звѣння. Отъ задачи:

1. Роздробить 50 четвертей, 6 четвериківъ и 5 гарніцівъ — на гарніці.

$$\begin{array}{r} 50 \text{ четвертей, } 6 \text{ четвериківъ, } 5 \text{ гарніцівъ.} \\ \times 8 \\ \hline 400 \\ + 6 \\ \hline 406 \text{ четвериківъ.} \\ \times 8 \\ \hline 3248 \\ + 5 \\ \hline 3253 \text{ гарніцівъ.} \end{array}$$

2. Скілько золотників у 20 пудахъ, 36 фунтахъ и 2 лотахъ?

$$\begin{array}{r} 20 \text{ пудъ, } 36 \text{ фунтівъ, } 2 \text{ лоти.} \\ \times 40 \\ \hline 800 \\ + 36 \\ \hline 836 \text{ фунтівъ.} \\ \times 32 \\ \hline 1672 \\ 2508 \\ \hline 26752 \\ + 2 \\ \hline 26754 \text{ лотівъ} \\ \times 3 \\ \hline 80262 \text{ золотниківъ} \end{array}$$

3. Скілько въ году мінутъ?

$$\begin{array}{r} 1 \text{ годъ} \\ \times 365 \\ \hline 365 \text{ днівъ} \\ \times 24 \\ \hline 1460 \\ 730 \\ \hline 8760 \text{ часівъ} \\ \times 60 \\ \hline 525600 \text{ мінутъ.} \end{array}$$

4. Скілько въ 2000 рублівъ копійка?

$$\begin{array}{r} 2000 \text{ рублівъ} \\ \times 100 \\ \hline 200000 \text{ копійка.} \end{array}$$

СПРАВА ПЕРЕВЕРТАННС.

Щоді ніжно бувати въ щоті дрібні зв'яння перевертануть на великі. Ся справа зовѣтця перевертаннємъ.

Отъ исхайди би вийшло въ мене въ щоті 97376 вершківъ; а я бъ хотівъ знати, скілько тутъ вийде верстъ; то заразъ треба вершкій діліти на старше зв'янне, на аршини. У аршині 16 вершківъ, то 97376 и поділить на 16:

$$\begin{array}{r}
 & \text{верш.} \\
 97376 & | 16 \\
 96 . . . & | \overline{6086 \text{ аршин.}} \\
 \hline
 137 . & \\
 128 . & \\
 \hline
 96 & \\
 96 & \\
 \hline
 * &
 \end{array}$$

Поділівши 97376 вершківъ на 16, ми бачимъ, що вийшло зъ підъ 6086 аршинъ. Скілько жъ у сіхъ аршинахъ верстъ? Будемъ діліти на аршини на старше зв'янне, такъ якъ вершкі. У сажні 3 аршини, Розділимо 6086 аршинъ на 3.

$$\begin{array}{r}
 & \text{арш.} \\
 6086 & | 3 \\
 6 . . . & | \overline{2028 \text{ сажнів.}} \\
 \hline
 08 . & \\
 6 . & \bullet \\
 \hline
 26 & \\
 24 & \\
 \hline
 2 & \text{аршини.}
 \end{array}$$

Вийшло зъ 6086 аршигъ 2028 сажнівъ въ 2 аршинъ.
Скілько жъ у сігъ сажніхъ верстъ? Розділімъ іхъ на
500, бо зъ версті 500 сажнівъ.

сами.
2028 | 500
2000 | 4 версті
—
28 сажнівъ

Отъ и выходитъ, что въ 97376 вершкахъ 4 версті,
28 сажнівъ и 2 аршины. А что воно иметъ такъ, то се-
ми бачимо съ тога, что, раздробивши въ прѣжнїй задачі
4 версті, 28 сажнівъ и 2 аршины на вершикі, мы полу-
чимъ 97376 вершковъ.

Такъ всегда можно раздрѣбъ повѣрить чрезвертаніемъ, а перевертаніе раздрѣбомъ.

Візьмемъ для задачъ тві самі числа, що повнѣ-
дили у насъ наъ роздрѣбу.

1. Скілько чвертей у 325,3 тирнця?

$$\begin{array}{r}
 & \text{гарні.} \\
 3253 & 8 \\
 \hline
 32 & . 406 8 \\
 \hline
 53 & 40 \quad . 50 \text{ четвертей} \\
 48 & \quad \quad 6 \text{ четверників} \\
 \hline
 5 & \text{гарниць.}
 \end{array}$$

Вихідить: 5) чотвертей, 6) чотверників та 5) гарніців.

2. Скілько пудъ у 80262 золотникахъ?

золоти.

$$\begin{array}{r}
 80262 \boxed{3} \\
 6 \dots \boxed{26754} \boxed{32} \text{ зот.} \\
 \hline
 20 \dots \boxed{256..} \boxed{836} \boxed{40} \text{ фунт.} \\
 \hline
 18 \dots \boxed{115..} \boxed{80} \boxed{20} \text{ пудъ} \\
 \hline
 22 \dots \boxed{96..} \boxed{36} \text{ фунтівъ} \\
 \hline
 21 \dots \boxed{194} \\
 \hline
 16 \dots \boxed{192} \\
 \hline
 15 \dots \boxed{2} \text{ лоти} \\
 \hline
 12 \\
 \hline
 12 \\
 \hline
 *
 \end{array}$$

Виходить: 20 пудівъ, 36 фунтівъ и 2 лоти

3. Скілько годъ у 52560 минутахъ?

минут.

$$\begin{array}{r}
 52560 \boxed{60} \\
 480 \dots \boxed{8760} \boxed{24} \text{ час.} \\
 \hline
 456 \dots 72 \dots \boxed{365} \boxed{365} \text{ дн.} \\
 \hline
 420 \dots 156 \dots \boxed{365} \boxed{365} \text{ 1 годъ} \\
 \hline
 360 \dots 144 \dots \boxed{*} \\
 \hline
 360 \dots \boxed{120} \\
 \hline
 *
 \end{array}$$

Виходить: рівно 1 годъ.

4. Скілько рублів у 200000 копійкахъ?

$$\begin{array}{r} \text{коп.} \\ 200000 | 100 \\ 200 \dots | 2000 \text{ рублівъ.} \\ 000 \end{array}$$

Виходить: 2000 рублівъ.

СИРАВА, СКЛАДАНИЕ ПАЗВАПШИХЪ ЧИСЕЛЬ.

Нехай би трéба було зложити докуши:

$$\begin{array}{r} 5 \text{ верстъ} 400 \text{ сажнівъ} 2 \text{ аршіни} \\ 8 \quad — \quad 100 \quad — \quad 1 \quad — \\ 14 \quad — \quad 482 \quad — \quad 2 \quad — \end{array}$$

Починати сю спрáву трéба одъ мéшого звáння. Зложити перше аршини: 2 да 1, да 2 вийде 5 аршинъ. Переверниуть пхъ на сажні:

$$\begin{array}{r} \text{арш.} \\ 5 | 3 \\ 3 | 1 \text{ саж.} \\ \hline 2 \text{ арш.} \end{array}$$

Вийде 1 сажень и 2 аршины. Два жъ аршины написа́ть підь аршинами, а одинъ сажень приложи́ть до сажнівъ и склада́ти тоді вже сажні. Вийде всéго 983 сажні, — більшъ ніжъ у версті; то трéбба переверниуть іхъ на верстя:

$$\begin{array}{r} \text{сажн.} \\ 983 | 500 \\ 500 | 1 \text{ верстя} \\ \hline 483 \text{ сажні} \end{array}$$

483 сажні писа́ть підъ сажніми, а 1 версту приложи́ть до верстъ и складу́вать вёрсты. Отъ и вийде вся спра́ва такъ:

$$\begin{array}{r} \text{5 верстъ 400 сажнівъ 2 арш.} \\ 8 \quad - \quad 100 \quad - \quad 1 \quad - \\ 14 \quad - \quad 482 \quad - \quad 2 \quad - \\ \hline 28 \text{ верстъ 483 сажні 2 арш.} \end{array}$$

Отъ ище зада́чи:

$$\begin{array}{r} \text{500 четвертей 6 четвериківъ 3 гариці} \\ 100 \quad - \quad 4 \quad - \quad 4 \quad - \\ 1000 \quad - \quad 7 \quad - \quad 6 \quad - \\ 5862 \quad - \quad 3 \quad - \quad 0 \quad - \\ \hline 7464 \text{ четверті 5 четвериківъ 5 гарицівъ} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{300 пудъ 32 фунти} & \text{120 рублівъ 52 копійки} \\ 600 \quad - \quad 20 \quad - & 600 \quad - \quad 90 \quad - \\ 826 \quad - \quad 39 \quad - & 10 \quad - \quad 87 \quad - \\ 5000 \quad - \quad 2 \quad - & 1852 \quad - \quad 3 \quad - \\ 16 \quad - \quad 0 \quad - & 4222 \quad - \quad 60 \quad - \\ \hline 6744 \text{ пуди 13 фунтівъ} & 6806 \text{ рублівъ 92 копійки} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{5 годъ 2 місяці 27 день} \\ 1 \quad - \quad 11 \quad - \quad 20 \quad - \\ 4 \quad - \quad 10 \quad - \quad 13 \quad - \\ \hline 12 \text{ годъ 1 місяць 0 день} \end{array}$$

СПРАВА ОДЛІЧЬ НАЗВАНИХЪ ЧИСЕЛЬ.

Тутъ одічуютьца м\'иші зв\'яння зъ м\'ешихъ, а більші зъ більшихъ, такъ якъ и въ простиахъ числатъ; тілько, якъ у зменшаемому м\'ише буде, віжъ въ одічуюемому, то одь старшого зв\'яння беретца одиниця, роздробляеться на м\'ише зв\'яння, прикладаеться до зменшаемого, и тоді вже зъ єго одічують. Отъ нехай буде троба съ 14 рублівъ 40 копіекъ одічіти 2 рублі и 82 копійки. Напишено порядкомъ:

$$\begin{array}{r} 14 \text{ рублівъ } 40 \text{ копіекъ} \\ 2 \quad - \quad 82 \quad - \\ \hline \end{array}$$

З\'ясъ бачимъ, що зъ 40 нельзя одічіти 82. То беремъ одь 14 рублівъ 1 рубль и роздробляємъ на копійки; буде 100 копіекъ, да 40 копіекъ. Отъ 140 копіекъ можна вже одічіти 82 копійки. Вийде въ остатку 58 копіекъ. Теперъ одічуємъ рублі. Було 14 рублівъ, да взяли ѹп одинъ до м\'ишого зв\'яння, такъ осталось 13. Изъ сихъ 13 одічимъ 2; отъ и вийде вся справа такъ:

$$\begin{array}{r} 14 \text{ рублівъ } 40 \text{ копіекъ} \\ 2 \quad - \quad 82 \quad - \\ \hline 11 \text{ рублівъ } 58 \text{ копіекъ} \end{array}$$

Отъ ище задачи:

$$\begin{array}{r} 3 \text{ версті } 490 \text{ сажнівъ } 2 \text{ аршини} \\ 1 \quad - \quad 491 \quad - \quad 1 \quad - \\ \hline 1 \text{ верста } 499 \text{ сажень } 1 \text{ аршинъ} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 600 \text{ пудъ 2 фунти} \\ 21 \quad - \quad 39 \quad - \\ \hline 578 \text{ пудъ 3 фунти} \end{array}$$

СПРАВА ПОМНОЖЕНИЕ НАЗВАНИХЪ ЧИСЕЛЬ.

Названія числа помножаються такъ, якъ въ простні, почавши одь меншихъ званий; тілько, якъ вийде въ добутку стілько або більшъ, ніжъ одиниця вищчого звания, то перевертаетца сей добутокъ у старше звание и що вийде въ частині, те прикладується до добутку одь помноження старшого звания. Отъ цехай памъ трéба було бъ роздати 20 чоловікамъ по 8 рублівъ и 47 кошёкъ. Написати задачу трéба такъ:

$$\begin{array}{r} 8 \text{ рублівъ 47 кошёкъ} \\ \times 20 \\ \hline \end{array}$$

Одь помноження 47 кошёкъ на 20 чоловікъ вийде 940 кошёкъ; а въ рублі тілько 100 кошёкъ. Перевернемъ на рублі 940 кошёкъ; вийде 9 рублівъ, 40 кошёкъ. Копійки напишемъ підь копійками, а 9 рублівъ замінимъ. Теперъ помножимъ 8 рублівъ на 20 чоловікъ; вийде 160 рублівъ; да присоединимъ сюди таї 9 рублівъ, — вийде 169 рублівъ. Вся справа буде тоді въ часъ така:

$$\begin{array}{r} 8 \text{ рублівъ 47 кошёкъ} \\ \times 20 \\ \hline 169 \text{ рублівъ 40 кошёкъ} \end{array}$$

Отъ и знаемъ, что трѣба двадцатомъ человѣкамъ пі-
датъ 169 рублей 40 копіекъ.

Щѣ задаїчи:

1. 35 душъ привезли по 2 четверти и по 6 че-
твериківъ житя. Скілько всѣю?

$$\begin{array}{r} 2 \text{ четверти}, 6 \text{ четвериківъ} \\ \times 35 \\ \hline 96 \text{ четвертей}, 2 \text{ четвериківъ} \end{array}$$

2. 130 женцівъ нажали по 1 коні и по 10
снопіевъ. Скілько всѣю кіль нажато?

$$\begin{array}{r} 1 \text{ коня } 10 \text{ снопіевъ} \\ \times 130 \\ \hline 130 \text{ кону } 10 \text{ снопіевъ.} \end{array}$$

3. Привезли чумаки на 13 волахъ по 49 пудъ
и 27 фунтівъ соли. Скілько всѣю соли привезено?

$$\begin{array}{r} 49 \text{ пудъ } 27 \text{ фунтівъ} \\ \times 13 \\ \hline 645 \text{ пудъ } 31 \text{ фунтъ.} \end{array}$$

4. Копало 150 трабарівъ канаву и всякий тра-
баръ викопавъ канави 8 сажнівъ и 2 аршіни.
Скілько всѣю викопано канави?

$$\begin{array}{r} 8 \text{ сажнівъ } 2 \text{ аршіни} \\ \times 150 \\ \hline 2 \text{ версти}, 300 \text{ сажнівъ } 0 \text{ аршінівъ.} \end{array}$$

5. 5862 чоловікамъ роздано по 4 пуди и по 21 фунту хліба. Скілько пудв усёго роздано?

$$\begin{array}{r} 4 \text{ пуд} 21 \text{ фунт} \\ \times 5862 \\ \hline 26525 \text{ пуд} 22 \text{ фунти.} \end{array}$$

СПРАВА, РОЗДІЛЬ НАЗВАНИХЪ ЧИСЕЛЪ.

Дізять названні числа такъ, якъ і прості, почавши одъ старшихъ званий. Що останетца одъ розділу, те прикладується до меншого звания и вкуні зъ нимъ ділиться. Отъ послі отці осталось на 8 синівъ 123 рублі и 40 копійка. Поміжъ доведеться на брата?

Пишемъ задачу такъ:

$$\begin{array}{r} 123 \text{ рубл} . 40 \text{ копі} \text{ї} \text{к} \text{в} \mid 8 \\ 8 \\ \hline 43 \\ 40 \\ \hline 3 \text{ рубл} \end{array} \qquad \begin{array}{r} 15 \text{ рубл} \text{ї} \text{в} \\ \hline \end{array}$$

Виходить по 15 рублівъ; да іще осталось 3 рублі и 40 копійка. Роздробляємъ 3 рублі на копійки; вийде 300 копійка. Прикладуємъ 40; вийде 340 копійка. Тоді розділили 340 на 8, и вийде до 15 рублівъ іще и по 42 копійки; да останетса одъ розділу 4 копійки. Роздробимъ ихъ на дінежки, вийде 8 дінежокъ, — по одній на брата.

Щобъ знатъ, чи по стілько йменно впаде на всіого брата, помножъ 15 рублівъ, 42 копійки и 1 дінежку на 8; то ї вийде 123 рублі 40 копійка.

$$\begin{array}{r} 15 \text{ рублівъ } 42 \text{ копійки } 1 \text{ дінежка} \\ \times 8 \\ \hline 123 \text{ рублі } 40 \text{ копійкъ } 0 \text{ дінежокъ.} \end{array}$$

Інші задачі:

1. Треба перевезти 890 пудъ жита на 24 підвадахъ. По скілько прийдеця на кожну підвалоду?

$$\begin{array}{r} 890 \text{ пуд.} | 25 \\ 75 \\ \hline 140 \\ 125 \\ \hline 15 \\ \times 40 \\ \hline 600 \ 25 \\ 50 \quad 24 \\ \hline 100 \\ 100 \\ \hline \end{array} \quad \boxed{35 \text{ пудъ, } 24 \text{ фунти.}}$$

2. 352 трактарі порядились викопати каналу завдовжки на 28 верстъ и 82 сажні. Скілько повиненъ усікні трактаръ прокопатъ?

$$\begin{array}{r} 28 \text{ верстъ } 80 \text{ сажнівъ } 352 \\ \times 500 \\ \hline 14000 \\ + 80 \\ \hline 14080 | 352 \\ 1408 \quad 40 \text{ сажнівъ.} \\ \hline \end{array}$$

ЗАДАЧИ ЗЪ ОДВІТАННІ.

1) Въ 128 верстахъ скілько аршинівъ? — *Одвітъ:* 192,000 арш.

2) Хазінъ продавъ ишениці въ п'ервій разъ 7 четвертей 3 четверикі в 7 гарницівъ; у друге 5 четверт. 6 четверик. и 5 гарниц.; въ третій разъ 9 четверт. 5 четверик. и 6 гарниц. Скілько вінь продавъ всеї ишениці? — *Одвітъ:* 23 четверті 2 гарниці.

3) Одінъ чумакъ привезъ соли 512 пудівъ и 25 фунтівъ; продавъ на ярмарці 235 пуд. 28 фунт. и 15 лотівъ. Скілько у єго ще осталось? — *Одвітъ:* 276 пуд. 36 фунт. 17 лот. осталось.

4) 25 косарівъ заробіли 13 рублівъ 75 кошіекъ. По скілько заробівъ кожний косаръ? — *Одвітъ:* по 55 кош.

5) Хазінъ нанівъ наймита и договорився платити їму въ годъ по 12 руб. 50 кош. Наймитъ служивъ 7 літь и взявъ готовихъ грошей 67 р. 25 кош. и одежду. Скілько жъ та одяжка стойть? — *Одвітъ:* 20 руб. 25 кош. стойть одяжа.

6) Куплено 75 платківъ за 158 руб. 25 кош. и продано опіслі всіку діжину по 27 руб. 60 кош. Скілько полуличено барыша на одинъ платокъ? — *Одвітъ:* 19 кош.

7) Скілько трέба возіть съ хлібомъ, щобъ проударчоватъ 4500 чоловікъ въ 8 днівъ, считавши, що на поїзд вміститця 75 хлібівъ, кожний хлібъ по 15 фунтівъ, а на всіякого чоловіка даётца въ день по 1 фунту 16 фунтівъ. — *Одніть:* 40 возівъ.

8) За 110 сажнівъ дровъ берёзовихъ и 80 саж. есновихъ заплачено 1272 рублі; другимъ разомъ по тій же ціні куплено 129 саж. дровъ берёзовихъ и 80 саж. есновихъ и заплачено 1408 руб. 80 коп. — По якій ціні куплено сажень берёзовихъ и по якій сажень есновихъ дровъ? — *Одніть:* берёзові по 7 р. 20 коп., а еснові по 6 рублівъ сажень.

9) За три штукі саёти дано 486 руб.; въ першій штукі було 58 арш.; въ другій вдвое більше ніжъ 38 арш.; а въ третій втрое менше, ніжъ въ другій. По скілько жъ стоять 1 аршинъ саёти? — *Одніть:* по 3 руб.

10) Два пішоходці підуть навстрічу одінь одночу и зустрінись въ 14 днівъ; перший ишовъ по 34 верстам въ день; по скілько жъ йшовъ другий, коли всієї дороги було 882 верста? — *Однінь:* 29 верстовъ.

11) Одінь поміщикъ долженъ купцю 4560 руб., да взявъ ще у єго товарівъ па 3285 руб. Скілько піть ище виноватъ грощей, оддавши 47 билетівъ 50-ти рублівихъ и 145 билетівъ 25-ти рублівихъ? — *Одніть:* 1870 руб. долженъ.

великими словами
и называлось
Письмо святого.

Святое Письмо сило величиию словами, якъ небо зориини,
а тутъ начечатані тлько дѣ-которі, щобъ усѧка память
змогла іхъ умістити у собі. Благодатні еі слова освітять
усѧку душу, которая іхъ зъ вірою прийме и сохранить.

Начало премудрости стражда Гдена.
Начало премудрости страхъ Господень (Псал. 101,
ст. 10).

Хто Бóга боїця, той шічого ледачого не робить; а
не роблячи ледачого, берётца за доброе, за розумне:
отъ и начало премудросты.

Блаженни слышаціи слово Божє и хранящіи е.
Блаженни слышаціи слово Божіе и хранящіи е (Луки,
гл. 11, ст. 28.)

Коли добрій чоловікъ обéрне до насъ розумне слово,
то й то яка радість! а слухать слово Боже — істин-

но есть блаженство. Розумне слово доброго чоловіка тимъ настъ приятне, що воно настъ навчає, якъ у світі жити. Не иначе же и Боже слово вселле въ душу блаженство: душі одь єго світъ одкриваєтия; душа розуміє черезъ єго праиведний путь свій. Тимъ-то слухатъ и хранить, чи то не забуватъ слова Божого — однъ одь другого не oddіляється; бо хто слухає зъ вірою, той не забуде. Блаженъ чоловікъ на землі, слухаючи слово Боже и живучи по слову Божому; блаженъ буде вінь и на тому світі, за те, що слухавъ и храївъ Боже слово!

Да увѣси, како подобаетъ въ домѣ Божіи жити, аже єсть Церковь Бóга жива, сголпиа и утверждение истины.

Да увѣси, како подобаетъ въ дому Божіи жити, аже есть Церковь Бóга жива, столицъ и утверждение истины (1 Тим., гл. 3, ст. 15).

Жити въ дому Божому не значить, щобъ іменно жити въ церковній ограді, а значить душою пробуватъ въ Божому дому и розуміть сердечемъ служеніе Богові. Домъ Божій, або Церквою, зоветца громада вірнихъ Богові душъ. Ся Церква стоить стовпомъ непорушнимъ середъ миру. Миръ и сюди и туди хитаетца одь людської неправди и тілько тимъ не падає, що обираєтца обь сей стовпъ непорушний. Миръ черезъ гріхъ людськихъ багато робить неправди, и істина тілько тимъ не зникла одь людськихъ беззаконий, що піддер-

жую ії Церква Христова. Создавъ ії Христосъ на защите людей отъ дьявола. Дьяволъ же есть отецъ неправды; то Церковь не чинъ иниции и боронить миръ отъ него, икъ правдою. Такъ вона и должна Господень, бо Господь есть правда; такъ вона и столпъ и утверждение истины.

Дѣломъ и словомъ чтій Отца твоего и матери, да найдетъ ти благословеніе Синыхъ. Благословеніе бо Отчесъ утверждайтъ добмы чадъ, клатва же матери искореняется до исчезнанія.

Дѣломъ и словомъ чтій отца твоего и матери, да найдеть ты благословеніе отъ нихъ. Благословеніе бо отчесъ утверждайтъ добмы чадъ, клатва же матери искореняется до основанія (Спр., гл. 3, ст. 8, 9).

Есъмъ сърдцемъ твоимъ прославлай Отца твоего, и материихъ болѣзней не забуди: помяній, икшъ тѣма рожденія еси, и что има воздаши, икоже онъ тебѣ.

Всѧкъ сърдце твой прославлай отца твоего, и материихъ болѣзней не забуди: помяній, ико тѣма рожденія еси, и что има воздаши, икоже оши тебѣ (Спр., гл. 7, ст. 29, 30).

Да веселитса Отецъ и мать о тебе, и да радуетса рожденая тя.

Да веселится отецъ и мать о тебе, и да радуется рожденая тя (Притч., гл. 23, ст. 25).

Чада, послушайте родителей своихъ во всемъ: сіе бо угодно есть Господеви (Кол., гл. 3, ст. 20).

Чада, послушайте родителей своихъ во всемъ: сіе бо угодно есть Господеви (Кол., гл. 3, ст. 20).

Чтай Отца, въ днѧ мольбы своей услышанъ будетъ.

Чтый отца, въ день мольбы своей услышанъ будеть (Спр., гл. 3, ст. 5).

Чадо, заступи въ старости Отца твоего, и не оскорбъи его въ животѣ егѡ.

Чадо, заступи въ старости отца твоего, и не оскорбъи его въ животѣ егѡ (Спр., гл. 3, ст. 12).

Иже заславитъ Отца или матеръ, смртю да умретъ.

Иже заславитъ отца или матерь, смртю да умретъ (Исх., гл. 21, ст. 16. Мато. гл. 13, ст. 4).

Отець и матери благословляютъ только добрыхъ дітей — не единими руками, а тако же и душою. Хто жадає заслужить благословение, то не никако его заслужить, икъ добрыми вчинками. 'Отъ же, привыкши добре робить, человікъ самъ собою вже кладе твердію своему дому: не введе такий свого дому въ гріхъ, у распусту и въ всякое раззорение. Хто же робить такъ, что й материини уста подвигне на клятвѹ, то сей человікъ підгнівъ корені и не минутца єму материини слїз. Тимъ-то учить насъ Святѣ Письмо всімъ серцемъ до отцій й ма-

тери оберта́тьца и всяку честь імъ оддава́ти. Воші тебе на світъ роділи; воні тебе вигодовали; то хотъ би ти й якъ імъ усéрдствовавъ, а пічого тому рівного для іхъ не зможешъ зробити, що воні для тебе зробили.

Не безчести чловѣка въ ста́рости ёгъ: яко и ты самъ состарѣшися.

Не безчести чловѣка въ ста́рости ёго: яко и ты самъ состарѣшися (Сир., гл. 8, ст. 7).

Старость икакъ бъ ні була — святѣ діло. 'Иншого Богъ держить на світі за ёго правду: то якъ же тобі такого чоловіка безчестити. 'Иншого жъ держить Господь на тѣ, щобъ дати їму часу покаянья: якъ же ти, чоловіче, не боїсся безчестити того, кого самъ Богъ не осудивъ на смерть и держить на світі своєю милостю? Прийде Й твой старість. Коли будешьъ праведнимъ чловікомъ, то яково тобі самому буде безчестие приймати? Коли жъ гріхъ твої до землі тебѣ привітатимуть, то якъ понесёшъ на своїхъ плечахъ пще Й безчестіе?

Одне, не ревнуй мужемъ зламъ, никакіе возможніи быти съ ними

Сыне, не ревнуй мужемъ зламъ, никакіе возможніи быти съ ними (Притч., гл. 24, ст. 1).

Нічого намъ завидовать азинъ людямъ, хоть би воні здавались и щасливими. Одна омана таке щастie! Не тілько не завідуй, да хоть би и самъ ти мавъ доступъ

до іхъ роскошівъ, то не жадай іхъ: се тілько солода примашка, котрою дияволъ присоюжує свою пекельню отрутъ, розставляючи її по всому світу. Машъ трудовий шматокъ хліба, — поживай ёго, хваличи Бóга милосердного: оттò тобі пайдоровша харчъ, оттò той хлібъ насущний, котрого ти просяши на однъ тілько день у Бóга, живучі на світі не стілько хлібомъ, скілько словомъ, котре виходить изъ устъ Бóжихъ: воно тебе держить на світі, воно тебе береже одь ліха на сёмъ и одь погибелі на тому світі!

Близъ ГДа всмъ призывающимъ Єгò, всмъ призывающимъ Єгò во йстинѣ.

Близъ Господь всмъ призывающимъ Егò, всмъ призывающимъ Егò во йстинѣ (Псал., 144, ст. 18).

Бачимъ міжъ собою багато людей, котрі благають Бóга, щобъ давъ імъ тё и тё. Чому жъ Богъ імъ не дає? Тому, що не на добро просять, а на тё, щобъ своє жадобу, або пиху, або алобу заспокоїть. Мало чого дитина не попросить, то хиба всіку вещъ и дають ів? Нерозумні отці Й матіркі дають іноді дитіші такé, що ії зашкодить; а Богъ — отéць розумний и праведний: Вінъ знає, кому що дать и коли дать. Не думай, що Вінъ не чує твоєї молитви: Вінъ близько коло тебе, тілько призвай Єго во йстиниль. Вінъ тілько Й жде сего, щобъ зрозумівъ ти черезъ вужду в біду свою, що такé світъ, що такé жити, що такé душа чоловіча в

що ін трέба из світі. Зрозумій се все таکъ, якъ єчать слово Христове, то щ будешъ знать, якъ прививатъ Бóга во ѹстини, и вже тоді самъ почуешь душéю, що Богъ близко коло тéбе и скажешъ, такъ якъ Да-видъ: *Едино просиши одь Гóспода, то винскáхъ* (одного просиши я тлько въ Гóспода, и знайшовъ те, чого просиши!)

Лише ктò речетъ, щкш лікелю Бóга, а братя
своего ненавидитъ, ложъ есть.

‘Аще кто речётъ, яко люблю Бóга, а брата своего
ненавидить, ложъ есть (1 Іоан., гл. 4 ст. 20).

Есть на світі такі люде, котóрі здаютьца богоміль-
ними, и въ церкву разъ по разъ ходять, и постують, а
добра пікому не роблять, думаючи: «Абі Бóгу вгодіть,
а люде ми ні байдуже!» То такії цехаї не сподіваються
шлякої награди одь Бóга. Хто ненавидить свого брата,
хто людямъ не мислитъ добра, той цехаї не думає, що
вінъ любить Бóга. *Ложъ есть!* (неправда сїмѹ) говори-
ть Апостоль. Бóга не шляко можна любити, якъ дію-
чи добро людямъ. Богъ намъ усімъ Отéць и нема Ему
більшої угóди, якъ хто любить чадъ Его. Хто жъ не-
навидить дітей, а говорить, що любить Отця, той не-
правду говорить.

Лише друга друга любима, Бóга за насъ привы-
каетъ.

‘Аще другъ друга любимъ, Богъ въ насъ пребываєтъ (1 Іоан., гл. 4, ст. 12).

Що-для читаемъ и молимъ Бóга: *прииди и вселися въ ны, молиши*, щобъ Господь, утішитель нашъ, Духъ істини, пробувавъ въ нашій душі. Великої честі ия просимъ; бо, ждучи до сéбе чоловіка новаживого, котóрый наасъ порадує своємъ слéвомъ розумініемъ, прибíраємъ и двіръ, и хáту, и самій одягáємся въ чисту одéжу, а тó же ждемо, щобъ самъ Богъ прийшовъ и вселився въ насъ! Отъ же такá честь, такá слáва певідимо дáється намъ, аби мы дúшу свою очистили одь зе-дачихъ думокъ и возлюбили другъ друга. Великі сі слова Апостольські: *Аще други друга любимъ, Бóй въ насъ пребываєтъ.* Богъ есть увёсь одна любовъ, одна благость, одно иллюсéрдие; то, люблячи другъ друга, мы черезъ те сáме маємъ у сéрці Бóга и *Бóй тиже самий въ насъ пребываєтъ.*

Любай брата скoего, ко скéтъ пребываєтъ, и соблáзна въ немъ нѣсть: а иенакідай брата скoего, ко чмѣ єстъ, и ко чмѣ хóдитъ.

Любай брата скoего, во свѣтѣ пребываєтъ, и соблáзна въ цеmъ нѣсть: а иенакідай брата скoего, во тиже есть, и во тиже хóдить (1 Іоан., гл. 2, ст. 10, 11).

Хто любить брата скoего (а братъ нашъ — усікий чоловікъ), той усе одно, що йде середь два по дорозі и добре бачить, куди їмъ йти; бо любовъ — прости-

иамъ дорога до царства небесного. Богъ иамъ давъ для нашого спасения велику заповідь: *возлюбі ближнію твоєго, яко самъ себе.* Хто любить ближшого, той, значить, зрозумів заповіль Божу, и нема розумнішого чоловіка надъ єго передъ Богомъ. Отсє-то І есть: *во сельтъ пребываємъ.* Люблячи же ближшого, радючи єму душою, не впаде винъ въ гріхъ, бо кого любить, того не буде грабити, зневажати, тому не буде завидувати, не буде тому зла мислити, не буде того обманювати. Отсє-то І знаєшть: *и соблазна ильстъ въ немъ.* Хто же ненавидить свого брата, той не зрозумівъ волі Божої, той не йде по дорозі до царства небесного. Знаєшть, лукавий обгорнувъ єго душу тьмою и водить єго одь одного гріха до другого, після доведе до погибелі.

Еслі, еліка їще хощете, да творяти вами чловѣцьми, тако й ви творите имъ.

Вся, еліка їще хощете, да творять вами чловѣцьци, тако и вы творите имъ (Мато., га. 7, ст. 12).

Нема дужчого способу вберегтись одь гріха, якъ усвій свій учінокъ до сїбѣ прикладувати. Коли бъ ти бувъ у нужді, а тобі хто помогъ, то радъ бы ти бувъ и діковавъ би. 'Отъ, бачивши чоловіка въ нужді, не одвертайся, поможи єму. Синъ ти угодиши Господу. Коли на твоє добро хто квапитца и тягне єго въ тобе зъ рукъ чи силою, чи обманомъ, тако тобі неправду.

перевісить. 'Отъ же переступи чрезъ чуже добро, и не зайди, щобъ и кому другому не будо тяжко. Таки и въ усакому ділі роби, то и будешъ непорочень передъ Богомъ.

Аще (ко) Шпішаети человѣкимъ согрѣшениѧ йхъ, Шпістити и вамъ Оца ваша небесный: аще ли не Шпішаети человѣкимъ согрѣшениѧ йхъ, ии Оца ваша Шпістити вами согрѣшений вѣшинъ.

'Аще (бо) отищаєте человѣкомъ согрѣшениѧ ихъ, отиуститъ и вами Отецъ вашъ небесный: аще ли не отищаєте человѣкомъ согрѣшениѧ ихъ, ии Отецъ вашъ отиуститъ вамъ согрѣшений вашихъ (Матв., гл. 16, ст. 14, 15).

Молимось що-дні: Господи помилуй! а самі чи багато кого милюємъ? Нижий чоловікъ согрішивъ передъ пам'ї незвичайшимъ словомъ, — то вже ми противъ єго по-Християнськи не обернемось, а заразъ одкажемъ ішо гірше. Коли жъ не посміємъ, боючись єго сили и власті, то вже таїмо ворогуємъ и ради бъ уточнить свого обідчика въ ложці воді. Хиба жъ сїгро не бувас, що одинъ другого наліє, а другий єго попобъє? Той ужé и такъ безуменъ и въ безумні лаетця, а вінъ, бьючи єго, ішо більш єму серце ожесточе. А якъ би перенісъ зайдку безъ гніву, давъ єму вгамоватись, да обернувся до єго по-братерськи, то безумна злоба сама бъ себѣ постигні-

лазь. А про худобу пічого Й казаць: и судою и безъ суда, кто якъ зможе, адирѣтъ зъ другоего за всїку винну и невинну шкоду. А знае, что Й самъ грішитъ передъ Богомъ, боїца кари Божои и просятъ: «Помилуй мене, Боже, по великии милости Твоей!» Ликъ же ти, чоловиче, проспишь милости, а самъ помилосердий до того, кто передъ тобою провинився? Знай же, что и Господь тобі не однѹстить согрішений твоихъ, коли ти не однѹскаешъ людяжъ іхъ вину передъ тобою.

Любите врагі ваща, добро творите и ненавидящимъ васъ, благословите клевущимъ вы, и молитесь за творящихъ вамъ нашестъ.

Любите врагі ваща, добро творите и ненавидящимъ васъ, благословите клевущимъ вы, и молитесь за творящихъ вамъ нашестъ (Лук., гл. 6, ст. 27, 28).

ІІ одинъ чоловікъ не проживе безъ ворогівъ на світі, ізтого не вбережетца, щобъ їго хто не возненавідівъ, щобъ їго хто не клявъ, щобъ не нападавъ на їго іншо напаство. Якакъ жъ зашита одъ ворогівъ, одъ ненависти, одъ клятьби, одъ напасти? Змагається зъ ворогами, лайтица, бить іхъ? Що жъ позь сего буде? Хиба ворогъ перестане вороговати одъ того, що ти їго вілявъ, або побивъ, або якъ інше покаравъ? Хто жъ тебе ненавідитъ, а ти їго зневідішишь, то вінъ іще більшъ на тебе валитца за твою ненависть. Зачпні клясті того, хто тебе проклине, то вінъ, почувши твою клятьбу, іще голосніше

буде кисті тебé. Такъ же ІІ до всікого зла. Платячи зломъ за зло, ти зла не випинешъ, а тілько согрішаешъ передъ Бóгомъ и вóрога свого щé до бóльшого гріха до-водишъ. Тімъ-то Премудрость Бóжка повеліла намъ ін-шими способомъ справлятись: веліть вонá намъ любить ворогівъ нашихъ, бо хто встоеїть противъ любови и не стáнетца зъ вóрога пріятелемъ? веліть вонá намъ творить добро ненавідящимъ насъ, бо хто зможе ненавідити чо-ловіка, котóрый робить їмъ добро? веліть благословлять тихъ, хто насъ кланіє, бо въ кóго повéриетца язикъ на клятвубу, якъ почуе, що ми про єго однó добрé говоримъ и бажаємъ їмъ щастя ІІ здоров'я? веліть же ще ІІ мо-літись за тихъ, хто чинить намъ зло, бо такі молітва усіке гірке слóво ІІ діло людськé изъ шашої памяти про-ганиє и, помолівшись Бóгу за ворогівъ своїхъ, обéр-немось ми до людейъ зъ ангельськимъ, чистимъ погля-домъ, и почують черезъ насъ люде на душахъ своїхъ любячу силу Бóжу, котóра всіке зло на світі пере-могає.

Кáа (ес) польза чловéкъ, їци міръ весь прі-
обрáтига, душа же скoю отштетитъ.

Кáа (бо) польза чловéкку, їще міръ весь пріобрá-
щеть, душу же свою отштетить (Мато., гл. 16, ст. 26).

Багато вбачаєть людей, котóрі якого труда не підій-
мають, якого клопоту собі не завдають и якого гріха
на душу не ханяють ради привéтку! Ну, нехай би йшо

такому чоловікові якъ по маслу, нехай би все єму по єго жадобі стають, нехай би віньувесь світъ у свої руки заграбанъ. Чи надовго жъ? чи багато нашого віку на сїмъ світѣ? А на той світъ, що зъ собою візьмешъ? Нічого! Тілько зъ душою своєю станешъ передъ Бóгомъ, а все багатство тутъ останеться. Що жъ у тогого чоловіка за душа буде, котрый, живучи на світі, не про царство небесне думавъ, а про земнуу суету? Погибша неминуємо! Що жъ єму за користь, хоть вінь и ввеси миръ приобряще, да душу одь царства Бóжого одіуть? Тилько-то, чоловіче, це тілько несправдою, да І щирою працею багатство наживати—опасне діло, щобъ, побиваючись за багатствомъ, душа не запедбати. Ото жъ, коли Йде тобі въ руку хазяйство, чи торгъ, чи ремесло, то не принадай до єго всю душою и помнишай про недовгий свій вікъ и про небесне багатство, котре не стає, не згорає, котрого въ тёбе не викраде злодій и не одніже грабитель. А небесне паше багатство есть не що інше, якъ добрі наши вчинки: братолюбие, милосердие, неалобие, щиростъ у всікому слові и ділі. Отъ паше добро, отъ наши сокровища, котрі Й на тому світѣ стоятиуть передъ пам'ю!

МОЛИТВЫ.

Бо йма Отца, и Сына, и Святаго Духа,
амина.

Боже, милостивъ буди мнѣ грешномъ.

Господи, Иисусе Христе, Омни Божий, мо-
литвами ради пречистыя Твоѧ Матери, и всѣхъ
святыхъ, помилуй наскъ, амина.

Олава Тебѣ, Боже нашъ, слава Тебѣ.

Царю небесному, оутешителю, Душѣ истины,
Иже вездѣ сый, и всѣ исполнай, сокровище
благихъ, и жизни подателю, прииди и всеянса въ
ны и юности на юта всакіа скверны, и спаси,
Блаже, душу нашую.

Святай Боже, Святай крѣпкій, Святай без-
смертній, помилуй наскъ.

Олава Отца, и Сына, и Святомъ Духу, и
намъ и присно, и во вѣки вѣковъ, амина.

Пресвятая Троица, помилуй наскъ: Господи,
юности грешніи наші: Владыко, прости беззаконія
наші: Святай, постѣти и исцѣли немощи
наші, именемъ Твоимъ ради.

Господи помилуй (тринадцати).

О́гче на́шъ, Иже ёсі на небесе́хъ! да сва-
титса йма Твої, да прйдётца царствіе Твоє: да
въдіта въла Твоја, икш на небесій и на землі.
Хлбъ на́шъ наасвірный лажда на́мъ днесь, и
щогаби на́мъ длаги на́шъ, икоже и мы штав-
ляемъ должникімъ на́шымъ. И не въеди на́съ во
искрьшение, но избави на́съ отъ лжакаагш. Глкш
Твої ёста царство, и сила, и слава во вѣки,
аміна.

Пріндите, поклонімса Цареви на́шемъ Ббгъ.

Пріндите поклонімса и припадемъ Христъ,
Цареви, на́шемъ Ббгъ.

Пріндите, поклонімса и припадемъ самомъ
Христъ, Цареви и Ббгъ на́шемъ.

Ча́льма и:

Помы́лъ мѧ, Боже, по велицѣй милюсти Твоїй,
и по множествѣ циерквъ Твоихъ очисти вез-
законіе моё. Наніаче ѿмай мѧ отъ веззако-
ниа моегъ, и отъ грѣха моегъ очисти мѧ.
Глкш веззаконіе моё азъ знаю, и грѣхъ мой
предо мню ёста винъ. Ти бѣ ёдиномъ согре-
шихъ, и лжаково предъ Тобою сотворихъ. Глкш
да исправишися во словесе́хъ Твоихъ, и пост-
дыши внесгда сдѣти ти. Ое во въ веззаконіихъ
зачатъ ёсма, и во грѣсе́хъ роди мѧ мати моѧ.
Ое во йстинѣ возлюбилъ ёси; безбестнаа и

тайнама премъдрости Твоей ѿвѣль ми єсн. Окро-
пійши мѧ ѿссіпомъ, и ачніцьса: амайши мѧ,
и паче снѣга оубѣлніса. Олѣхъ моемъ даси јадоста
и веселіе, возрадуетса квоти смиренныя. Ограб-
тѣ лицѣ Твоѣ ѿтъ грѣха моихъ, и вси веззаку-
ніа моя ѿчисти. О碌це чистого созижди во мнѣ,
Божіе, и дѣхъ правъ ѿбнови во оутрѣбѣ моїй.
Не отвѣжи мнѣ ѿтъ лица Твоегу, и дѣхъ Тво-
егу. Славаго не ѿтними ѿтъ мнѣ. Боздажды
ми јадоста спасеніа Твоегу, и дѣхомъ Владающи-
мъ оутверди мѧ. Наѣхъ веззакуніа пѣтѣма
Твоима, и нечестійніи къ Тебѣ ѿвратятса. Из-
бави мѧ отъ кробій, Божіе, Божіе спасеніа мо-
егу, возрадуетса ѿзыка моя прѣдѣ Твоій.
Господи, юстнѣ мой отвѣрзши, и оуста моя
возьстата хвалѣ Твої. Іако ѡци бы вож-
тѣла єсн жерты, даля вѣхъ оубеш, вссожженіа
не благоволіши. Жерты Богоѣ дѣхъ сокрушиша:
сердце сокрушино и смиренно Божа не оүничин-
жига. Оублажи Господи, благоволеніемъ Тво-
имъ Оіана, и да созиждуетса стѣни Іерусалим-
скія. Тогда благоволіши жертьѣ прѣды, воз-
ношеннє и вссожгаема: тогда возложатъ на
олтаря твой тилаці.

Символъ православнага вѣра.

Бѣзъ ко єдинаго Бѣга Отца, вседержитѣла,
Творца нѣсъ и землю, видимымъ же есъма и не-
видимымъ. Ико єдинаго Господа Іисуса Христыа,
Одна Божія, єдинороднаго. Иже отъ Отца
рождіеннаго прѣжде кѣхъ вѣка: Свѣта отъ
Свѣта, Бѣга истинна ѿтъ Бѣга истинна, рож-
діenna, не сотворенна, єдиносвѣтина Отцъ. Имже
всѧ вѣща. Насъ юди члобѣка, и нашего юди
спасіїа, сшидшаго съ небесъ, и воплотившагося
отъ Духа Святаго и Маріи Дѣви, и кочеловѣч-
шаса. Распятаго же за мы при Понтийстѣма
Пилатѣ, и страдавша, и погребена. И възшед-
шаго на небеса, и сѣдаща на тронѣ Отца.
И паки градъ царскаго со слакомъ сѣдити живымъ и
мѣргкимъ, Сѣдѧще царствію не вѣдеть конца.
И ка Духа Святаго, Господа животворящаго,
Иже отъ Отца исходиша, Иже со Отцемъ
и Ономъ спокланяется и сслѣбимъ, глаголавшаго
Пророки. Ко єдину, святини, Свѣтилищу и Апостолскому Церкви. Исповѣду єдину креціеніе,
ко исповѣданиіе грешивъ. Чайко коскресеніа мѣрг-
кимъ: И жизни вѣдущаго вѣка, аминь.

СЛОВО ДО ПІСЬМЕННИХЪ.

емля Українська ідє далéко по обідва бóки Дніпра; сягае вона пóти, пóки нарóдъ говорить понашому, а говорить нарóдъ по-нашому и въ Австрійському цáрстві ажъ по самi Карпáти. Перéйдешъ границю и не догадáєшся, що се вже інше цáрство: здастца тобi, що се все йде рiдна наша Волинь, або Подолье. Люде дíлять землю на цáрства, а Бóжа премúдрость на племена. Прохóдять сotнi лíтъ, кладутца іншi граници міжъ царствами, а Бóжi граници міжъ племенами стоять нерушимо; вýмре однó, другé колiно, настануть іншi влáстi — іншi даютца городамъ и сélamъ закóни, а закóни язикá и звичáївъ остаютца нерушими, пóки самó племя не прийме самохíть іншої мóви, іншихъ звичáївъ. Отъ же

уєт землі поділена на народи, наче на великі сім'ї, і всяка сем'я говорить своїмъ язикомъ, співає свои пісні, має свои звичаї. Ні гори, ні моря не розділять такихъ семеї міжъ собою. Стріле Німець Німця за океаномъ, въ Американськихъ земляхъ,—и ріднійши воні згадутця однігъ одному, а ніжъ Англичане, чи Іспанці, съ котрими побурч стоять Німецька оселя на чужині. Опінитця нашъ братъ Южно-Руський Українець середъ Австрійськихъ Русняківъ—і вітають їго за границею такъ, наче коло Лубенъ, або підъ Полтавою. Такъ булó и за сто, и за двісті, и за тисячу літъ назадъ зо всіми племенами. Язикъ и звичаї народні найкраще, найлюбійше единять міжъ собою народи. Коли жъ така воля Божа, щобъ жили люде на світі великими сім'ями: то трéба всякому розумному чоловікові свою велику сім'ю, своє племя знáти, дé вонó живé, по якихъ земляхъ, якими городами й селами роскінулося, трéба прислухатись добре до своєї рідної мови, чи вона зъ розумнихъ усть ідé, чи вона въ пісні голосять, чи вона съ книжки читаєтця. Оглянися назадъ у велику старовину — онъ, за

короля Польского Степана Бато́рия співáли те жъ сáме кобзарі, щó тепéрь одъ кобзарівъ розумні люде на вічною память записáли й напечáтали. Пройшо більшъ двохъ сотъ літъ — и чого не перевернулось на Україні! Були гетьмáни, були воєводи и намістники; вигорáли до тла сéла и городі одъ Припеті до Синюхи, на тýждень верхової іздí; перевертáлась на німú, безлюдну пустіню и знóвъ заселíлась Україна: а мóва остáлась та жъ сáма, що й за короля Степáна, та жъ самá пісня голóсить по всій Україні, одъ Карпатъ до Есмáні, одъ Польши до Дónу. Да ѹ король Степáнъ застáвъ Україну съ тóю жъ самою ужé ѹ тогді ста-родáвишю мóвою. Не булó ще ѹ Польщи въ спомíнку, а вже нашъ народъ пахáрствовавъ такъ якъ тепéрь, живучí въ своїхъ звичáяхъ по-надъ Дніпрóмъ-славутомъ. Шануй же всякъ своé рідне слóво, котóре не одъ кого йншого, якъ одъ самого Бóга намъ надане, и не для тогó надане, щобъ ми даръ Бóжий зневáжили й забúли. Хто єго зневажáє й забувáє, той самохіть пігнаніє себé зъ рідної семыї Української, и до такого не обéрнетя сéрце, якъ до рí-

дича, на чужині, такоого не привітáє наше
плéмя по-братбрські підъ Карпáтами, чужá
тому наша пісня, котрій не має рівні по
всему світу, німа для тóго буде щíра душá
наша, и немá єму частини въ тій слáві, ко-
торої добудí собі наши прéдки юлемъ и
мóремъ у всéго світу, воюючи за віру Хри-
стиянську и вóлю людськúю.

КІШЕЦЬ И БÓГУ СЛАВА.

И. 50 к.